

Araştırma Makalesi/ Research Article

**Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi Kapsamında
İmbik Kaçakçılığıyla Mücadele (1888-1917)**

Mustafa Dağ*

(ORCID ID: 0000-0003-4571-8115)

Makale Gönderim Tarihi

07.03.2025

Makale Kabul Tarihi

20.06.2025

Atf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Dağ, M., “Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi Kapsamında İmbik Kaçakçılığıyla Mücadele (1888-1917)”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/2 (Eylül 2025): 1710-1755.

APA: Dağ, M. (2025). Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi Kapsamında İmbik Kaçakçılığıyla Mücadele (1888-1917). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 1710-1755.

Öz

Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin başlıca gelir kaynaklarından biri olan alkollü içkilerdeki gayrikanuniliği ortadan kaldırmak için yürütülecek mücadelenin esaslarını belirlemek amacıyla 3 Eylül 1888'de Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi hazırlanmıştır. Bu çalışma, 3 Eylül 1888 tarihli Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi'nin, alkollü içki üretiminde kullanılan imbik ve kazan kaçakçılığıyla mücadeledeki işlevini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, nizamname hükümlerinin hangi bölgelerde tatbik edildiği, tatbiki sırasında karşılaşılan zorlukların neler olduğu, yakalanan kaçakçılara verilen cezaların neler olduğu ve ele geçirilen imbik ile kazanların akıbetinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Nizamname hükümlerinin tatbikine dair örnekler arşiv belgeleri ve

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, mustafadag@harran.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Harran University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Turkey.

araştırma-inceleme eserlerden yararlanılarak incelenmiştir. Çalışmada, nizamnamenin Ankara, Konya, Kastamonu, Cezâyir-i Bahr-i Sefid ve Ma'mûretü'l-Azîz vilayetlerinde uygulandığı, İdare'nin şikâyeti üzerine dava süreçlerinin ilgili vilayet veya sancakların yerel mahkemelerinde görüldüğü, Yerel mahkemelerde alınan kararın temyizi için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne sıklıkla başvurulduğu, kaçak imbik ile kazanların müsadere edilerek ilgili İdare'ye teslim edildiği ve her bir imbik için 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, Müskirat, Nizamname, İmbik, Kaçakçılık.

The Fight against Illegal Distillation within the Framework of the Müskirat Resm-i Mîrîsi Regulation (1888–1917)

Abstract

In order to establish the principles of combating the illegality surrounding alcoholic beverages, which constituted one of the principal sources of revenue for the Ottoman Public Debt Administration (Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi), the Regulation on the State Tax on Alcoholic Beverages (Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi) was issued on September 3, 1888. This study aims to examine the function of the aforementioned regulation in combating the illicit use of stills and boilers in the production of alcoholic beverages. It investigates the regions in which the regulation was enforced, the challenges encountered during its implementation, the penalties imposed on apprehended smugglers, and the fate of the confiscated stills and boilers. The enforcement of the regulation was analyzed through archival documents and scholarly literature. The findings indicate that the regulation was implemented in the provinces of Ankara, Konya, Kastamonu, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, and Ma'mûretü'l-Azîz. Legal proceedings, initiated upon the complaints of the Administration, were conducted in local courts within the relevant provinces or districts, and verdicts rendered by these courts were frequently appealed to the Council of State Court of Appeals (Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi). It was also determined that the illicit stills and boilers were confiscated and handed over to the relevant Administration, and a fine of 4 Ottoman liras was collected for each seized still.

Keywords: Düyûn-ı Umûmîyye Administration, Alcoholic Beverages, Regulation, Still, Smuggling

Giriş

Dilimizde *İmbik* olarak nitelendirilen nesne Arapça *El-İmbik* veya *El-Alembik* kelimelerinden türetilmiştir¹. Latinceye ise *Alembic* olarak geçmiştir. İsim menşeinin Arapça olması imbiğin Arap dünyası tarafından keşfedildiğini göstermektedir². Zira 16. yüzyılda Almanca kaleme alınmış olan birçok eserde imbiğin isimlendirilmesinde *Arap İmbiği* kavramı kullanılmıştır³. İmbik kavramı Türkçede damıtıcı olarak tanımlanmıştır⁴. Kullanım amaçları açısından aynı işlevi gören birçok çeşit imbic bulunmaktadır. Bu çeşitler arasında boynuzlu imbic, fırınlı imbic, kör imbic, gagalı imbic, çifte imbic, eğik veya köşeli boyunlu imbic, tabanlı imbic, dibi yuvarlak boynuzlu imbic, balçık kılıflı yuvarlak imbic ve miğfer formunda boynuzlu imbic yer almaktadır⁵.

İmbiğin kullanımına dair tarihsel sürece bakıldığında isim menşeinin kökeninden de anlaşılabacağı üzere Arap dünyasının icadıydı.⁶ Zira yapılan araştırmalar neticesinde imbiğin kullanımına dair prensipleri ortaya atan ilk kişinin Cabir Bin Hayyan olduğu tespit edilmiştir.⁷ Hayyan, imbiğin mucidi olarak bilinmektedir. İmbiğin icat edilmesinin temel gerekçesi ise kimya alanındaki deneysel çalışmalarda kullanılmasıydı. İmbiğin icat edildiği ilk yıllarda İslam eczacıları tarafından da yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir⁸. Alkol İslam dünyasında 10. yüzyıldan itibaren tıpta anestezi bir madde olarak kullanılmaktaydı⁹. İmbik, keyfi verici madde

¹ İrfan Elmacı, “Simyadan Kimyaya Osmanlı İmparatorluğunda Teknoloji”, *Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi*, XIX/2, (2018), s. 279; Mustafa Armağan, *İslam ve Bilim Tartışmaları*, İstanbul, 2018, s. 213.

² Osman Gürel, *Kimya Tarihi*, Ankara, 2021, s. 102.

³ Yılmaz İrfan, *Yitik Hazinenin Kâşifi Fuat Sezgin*, İstanbul 2009, s. 175-176. Âdem Özkan, *Bilim Tarihinde Ezber Bozan Prof. Dr. Fuat Sezgin’le Birlikte*, İstanbul, 2019, s. 176.

⁴ Serhat Demirel, *Türkçe Telaffuz Sözlüğü*, İstanbul, 2021, s. 149.

⁵ Sezgin Fuat, *İslam’da Bilim ve Teknik*, İstanbul, 2008, s. 125-127, 130-134, 147-148.

⁶ Hakan Temir, “İslam Teknoloji Tarihi”, *Tekerrürden Tefekküre Tarih*, Edi. Mefail Hızlı, İstanbul, 2021, s. 422.

⁷ Osman Çakmak, “Cabir Bin Hayyan’ın Bilimsel Düşünceye ve Kimyasal Teknolojilere Katkıları”, 3. *Rumeli Sürdürülebilir Çevre İçin Enerji ve Tasarım Sempozyumu*, İstanbul, 2-3 Şubat 2023, s. 5.

⁸ Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, İstanbul, 2016, s. 232.

⁹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 175-176.

olarak tüketilen alkolün üretiminde de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır¹⁰.

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde alkollü içkiler üç farklı yöntemle üretilmekteydi. Bunlardan ilki mayalandırma yöntemeydi. Bu yöntemle meyvelerin şekerli suları doğal haline bırakılır ve bilimsel yöntemlerle mayalandırılarak üzüm, elma, armut şarapları ve bira gibi içkiler üretilmektedir. İkinci yöntem taktir yöntemidir. Bu yöntemle meyvelerin şekerli suları imbikten geçirilerek yüksek alkollü rakı, konyak, viski ve rom gibi içkiler üretilmektedir. Son olarak üçüncü yöntem ise içki hangi bitkiden yapılıyorsa o bitkinin belirli bir süre ispiroto içerisinde ıslatıldıktan sonra taktir edilmek yoluyla üretilmektedir. Damıtma işleminin yapıldığı imbiklerde sıvılar kaynatılmaktadır. Damıtma işlemi kullanılarak alkol üretimi yapılmaktadır. Bu alkol türlerinden en yaygın olanı ise rakı olmuştur. Alkol üretiminde kullanılan hammadde olan yaş veya kuru üzümler işleminden geçirilerek su ile karıştırılıp sıvı haline getirilmektedir. Mayalanmış olan bu sıvı imbiğin içinde kaynatılarak buhara dönüştürülmektedir. Daha sonra bu buhar soğutulmuş bir bölümden geçirilerek tekrar sıvı haline getirilerek suma ve anason tohumları kullanılarak alkol elde edilmektedir. Alkol elde edilene kadar iki damıtma aşamasından geçirilmektedir¹¹.

Sıvı maddelerin damıtılmasında kullanılan imbik¹², bakırın yanı sıra gaz tenekelerinden yapılmaktadır. Taktir yöntemiyle farklı türdeki meyvelerin şekerli suları imbikten geçirilerek yüksek alkollü rakı, konyak, viski ve rom gibi alkollü içkiler üretilmektedir¹³. İçkinin üzüm, hurmadan ve elmadan yapıldığı çok eski dönemlere dayanmaktadır. Ancak imbiğin Araplar tarafından keşfedilmesiyle birlikte yaygınlık kazanmıştır¹⁴. İmbik sadece alkol üretmek amacıyla kullanılmamakla birlikte tarih boyunca tıp sektörünün yanı sıra gülyağı kullanımında da

¹⁰ Hacıoğlu Gülnar, *Alkol Kullanımı Kişilik ve Zekâ Üzerine Etkisi ve Alkoliklerin İşledikleri Suçlar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994, s. 2.

¹¹ Kuş Sebahattin, *Dünyada ve Türkiye’de Alkol Kontrolü Politikaları*, Ankara, 2011, s. 5.

¹² Ayverdi İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2010, s. 557.

¹³ Uğur Üçüncü, *Millî Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi: Men-i Müskirat (İçki Yasağı) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları*, İstanbul, 2012, s. 12.

¹⁴ Erdöl Cevdet, *İçki Beliyesi ve Kurtulmaların Çareleri*, Ankara, 2023, s. 6.

kullanıldığı saptanmıştır. Özellikle Osmanlı döneminde müskirat¹⁵ üretimi kadar gülyağı üretiminde de kullanıldığına dair veriler elde edilmiştir¹⁶. Gül yağı dışında çok nadir de olsa çamaşır suyu üretiminde de kullanıldığı görülmektedir. Zira Dimitri Efendi ile Sakız Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi¹⁷ arasında 30 Ekim 1894'te Sakız Sancağı Meclis-i İdare Mahkemesi'nde kaçak imbik bulundurmaktan dolayı meydana gelen muhakeme neticesinde Dimitri Efendi'nin çamaşır suyu damıtmak için imbik ile kazanı kullandığı anlaşılmıştır¹⁸.

Müskirat kaçakçılığının önlenmesi amacıyla Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi, nizamname çerçevesinde imbik ve kazan kaçakçılığıyla yoğun mücadele yürütmüştür. Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi çerçevesinde icra edilen mücadelenin ele alındığı çalışmada, nizamname hükümlerinin tatbik edildiği bölgelerde meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. İdare'nin imbik kaçakçılığıyla mücadelesine dair çalışmalar son derece kısıtlı kalmıştır. Bu manada hazırlanan ilk ve tek çalışma Ömer Türkoğlu tarafından “*Mühür Yiyen Fareler ya da Ankaralının Rakı ile Sınırı*” başlıklı makaledir. Araştırmacı çalışmasında Ankara'da üzüm üretimini, içki üretim, ticaret ve tüketimini, müskiratın Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin denetimine girdikten sonra yapılan düzenlemeleri, Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesine eklenen altı maddenin içeriğini ve imbik meselesinden dolayı meydana gelen biri Kastamonu'da diğeri Ankara'da meydana gelen kaçakçılık vakasını

¹⁵ Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte sarhoşluk, mestlik anlamlarına gelen seker kökünden türetilmiştir. Osmanlı toplumunda alkollü içkileri tanımlamak için kullanılan terimdir. Bkz. Ercüment Topuz, “Son Dönem Osmanlı Dünyasında İçtimai İmtizaca ve İdari İnisiyatifte Bir Engel: Müskirat Müptelaları”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, (2020), s. 53; Erdal İnce, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Müskirat ve Müskirat Satan Yabancı Esnafa İzin Verilmesi”, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 11/5, (2019), s. 418; Fatih Arslan, “Alkol Tüketiminin Osmanlı Kamusal Hayatında Yarattığı Sorunlar: İkinci Meşrutiyet Dönemi ve Sonrasından Örnekler”, *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/2, (2021), s. 480.

¹⁶ BOA. BEO. 1822/136591; BOA. İ. OM. 7/39.

¹⁷ İdare, 20 Aralık 1881 tarihinde imzalanan Muharrem Kararnamesi ile kurulmuştur. Bkz. Mustafa Dağ, İbrahim Halil Tanık, “Osmanlı Reji İdaresi Çatısı Altında Hak Arayış Mücadelesi: Kasapyan Nazmi Efendi'nin Zimmet Meselesi (1904-1910)”, *DTCF Dergisi*, 64/1, (2024), s. 164; A. D. Novıçev, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı Sömürgeleşmesi*, Çev. Nabi Dinçer, İstanbul, 1979, s. 86; Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara, 2013, s. 105.

¹⁸ BOA. ŞD. 2353/22.

incelemiştir. Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi'ni konu edinen çalışmamızda farklı olarak içki üretiminde kullanılan imbik ve kazan kaçakçılığıyla mücadele ele alınmıştır. Özellikle İdare'nin örgütlediği farklı bölgelerde tespit edilebilen örneklerle nizamname hükümlerinin tatbik edilebilirliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Genel bir değerlendirme yapılabilmesi amacıyla İmparatorluğun farklı vilayetlerinden örnekler incelemeye tabi tutulmuştur.

Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi

Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nden önce müskirat imalatına ve satışına dair muameleler 14 Ağustos 1861'de hazırlanmış olan nizamname ile belirlenmiştir. Bu nizamnamede 24 Ekim 1864'te yeni düzenlemeler yapılmıştır. Nizamname, 25 madde şekilde düzenlenerek tekrar yürürlüğe alınmıştır. Müskiratın 1881'de Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin denetimine girmesiyle birlikte 26 Ağustos 1881 tarihli Müskirât Resm-i Mîrîsi Hakkında Nizamname'de¹⁹ 18 Mayıs 1884'te bazı değişiklikler yapılmıştır²⁰. Düyûn-ı Umûmîyye Komiseri Nazif Efendi ile İdare Müdürü Selim Efendi'nin, Şûrâ-yı Devlet'e 2 Haziran 1888'de ilettikleri telgrafta kaçak rakı üretimi yapan ve üretimde kullanılan kaçak imbikler hakkında ne gibi muamele uygulanacağı hakkında bilgi talep edilmiştir. Verilen cevapta Müskirat Nizamnamesi'ndeki hükümler doğrultusunda hareket edilmesi belirtilmiştir. Ayrıca iki ay öncesinden itibaren müskirat vergileri ile imbik denetiminin Rüsumat Emaneti'nden Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'ne devredildiği aktarılmıştır. Nizamname Halep, Diyarbakır, Konya, Erzurum ve Ankara gibi bölgelere iletilerek rakı ve ispirtonun üretim ile satışının denetim altına alınmasında uygulanacak hükümler hakkında bilgilendirilmişlerdir. 20 Ocak 1874 tarihinde 94 madde şeklinde hazırlanmış olan *Duhân Resmi Hakkında Nizamnamesi*'nin²¹ 90 ve 91. maddelerinde İdare'den habersiz rakı imaline mahsus imbik imal edecek olan veya üretim amaçlı izinsiz şekilde aletlerin mührünü açmış olanların kaçak imbiklerinin müsadere

¹⁹ Çalışmamızın konusunu teşkil eden nizamnamenin ana metni 26 Ağustos 1881 (H. 30 Ramazan 1298) tarihinde *Müskirât Resm-i Mîrîsi Hakkında Nizamname* adıyla düzenlenmiştir.

²⁰ BOA. ŞD. 2472/14.

²¹ Haydar Kazgan, "Osmanlı İmparatorluğunda Tütün Tekeli", *Ekonomi Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul, 1984, s. 1049.

edilmesi, ilk imbik için 5, ikinci imbik için 10, üçüncü imbik için 15 ve diğer her bir imbik için 15 Osmanlı lirasının para ceza olarak tahsil edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır²².

Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi denetimine giren müskiratın kontrolünü kolaylaştırmak adına nizamnamede bazı değişikliğe gidilerek yapılan yeni eklemeler “*Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi’ne Zeyil*” başlığıyla düzenlenmiştir²³. Düzenleme Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi’nce kaleme alınmış, Meclis-i Mahsusa Vükelatı tarafından 3 Eylül 1888’de onaylanmıştır. Nizamname Suriye, Kastamonu²⁴, Hüdavendigâr, Hicaz, Bağdat, Selanik, Konya, Erzurum, Diyarbakır, Adana²⁵, Trablusgarp, Sivas, Menteşe, İşkodra, Mamuretülaziz, Ankara, Van, Trabzon, Yanya, Edirne²⁶, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, Bingazi, Bitlis, Kavala, Basra, Kudüs, Serfice, Zor, Beyrut, İzmir ve Çatalca’ya iletilmiştir²⁷.

Nizamname nüshasının içreğine bakıldığında eklemelerin altı maddeden oluştuğu saptanmıştır. İlk maddede Bitlis, Erzurum, Beyrut, Trabzon, Halep, Bağdat, Ankara, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, Diyarbakır, Konya, Sivas Vilayetleri, İzmit Mutasarrıflığı ile diğer bölgelerde yapılan rakı damıtmada kullanılan imbiklerin Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi’ne bildirilmesi ve kayıt altına aldırılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. İkinci maddede idare, imbikleri kayıt altına alındıktan sonra mühür vergisi karşılığında mühürleneceklerine dair bilgiler aktarılmıştır. Üçüncü maddede rakı damıtma işleminin idare memurları tarafından mühürlerin sökülmesinden²⁸ sonra yapılabileceği aktarılmıştır.

²² BOA. ŞD. 2535/11.

²³ Ömer Türkoğlu, “Mühür Yiyen Fareler ya da Ankaralının Rakı ile Sınası”, *Kebikeç Dergisi*, 38, (2014), s. 229.

²⁴ 3 Eylül 1888’de Maliye Nezareti’nden Kastamonu’ya iletilen telgrafta nizamnamenin Kastamonu’yu da kapsadığı belirtilmiştir. Bkz. BOA. DH. MKT. 2265/141.

²⁵ Tanzimat Dairesi, 6 Mayıs 1911’de Adana’da fabrikalara satılacak olan imbikler için 1.000 kuruş vergi alınması gerektiğini belirtmiştir. Adana belediyesi tarafından ruhsat verilmiş olup küçük imalathanelere satılan imbiklerden ise 20 kuruş vergi alınması belediye idaresi tarafından kararlaştırılmıştır. Bkz. BOA. DH. İD. 54/21.

²⁶ Nizamname Edirne’ye de iletilmiştir. Bkz. BOA. DH. MKT. 1579/116.

²⁷ BOA. DH. MKT. 1549/43.

²⁸ İdare’ye bağlı olan memurlar tarafından imbik mührünün sökülmesi ve tekrar mühürlenme örnekleri sırasında kanunlara aykırı olarak vergi talep edilmekteydi. Bu bağlamda örnek olarak 19 Kasım 1898’de Kırkağaç ahalisinden ve müskirat amelelerinden Yorgi’nin yazmış olduğu şikâyet metni gösterilebilir. Şikâyetinde Aydın

Dördüncü maddede damıtma işlemi bitirildikten sonra İdare memurlarına haber verilerek imbir ile kazanın tekrar mühürlenmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Beşinci madde, birinci ve ikinci maddelerin gereğini yapmak istemeyenlerin imbirleri kullanmadıkları zamanda imbir ve kazanlarını İdare'ye teslim etmeleri zorunluluğu hakkında bilgi vermektedir. Altıncı maddede üretilen rakı üzerinde alınacak vergi, kaçak imbirlerden alınacak ceza parası ile açık olan imbirlerin günlük üretim sürelerine dair bilgiler aktarılmıştır. Alınacak olan vergi miktarı daha önce belirtildiği ölçüde alınacağı ifade edilmiştir. Mühürlü olan imbirlerin mühürlerinin İdare tarafından açılmasından sonra 24 saat içerisinde en fazla 16 saat üretim yapabileceklerdi²⁹. Kayıtları işlenmemiş veya mührünün izinsiz şekilde söküldüğü tespit edilen imbirlerin sahiplerinden birinci imbir için 5, ikinci imbir için 10, üçüncü imbir için 15 ve tekrarı halinde her biri için 15 Osmanlı lirası ceza parası olarak tahsil edileceğine dikkat çekilmiştir. Ancak daha sonradan yapılan düzenlemeyle her kaçak imbir için tahsil edilecek para cezası 4 Osmanlı lirası olarak belirlenmiştir³⁰. Suçun tekrarlanması halinde ise alınan ceza parasının iki katı tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Kaçak rakıdan iki kat vergi tahsil edilecektir.³¹ Kaçak imbirler ise müsadere edilecektir³².

Nizamnamede 1904'te yapılan düzenlemeyle birlikte imbir imal etmekte veya satmakta olan esnafların satışını gerçekleştirebilmeleri için İdare'ye bilgi aktarmak zorunda oldukları belirtilmiştir. Haber vermedikleri halde üzerinde İdare'nin mühürü olmayan imbirlerin sahipleri hakkında yukarıda belirtilen cezai yaptırımların uygulanacağı aktarılmıştır. Esnafların yanında bulunan imbirlerin mühürlerinin izinsiz sökülmesi olması halinde aynı cezai yaptırımlara tabi tutulacakları belirtilmiştir. Son olarak nizamnamede belirtilen hükümlere aykırı olarak hareket ettiği tespit edilenlerin yanlarında üretilmiş rakının tespit

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne mühürlerin sökümü için yaptıkları müracaatlarda işlemler sırasında kendilerinden pusula parası veya vergi talep ettiklerini aktarmıştır. Bkz. BOA. DH. MKT. 2135/109.

²⁹ BOA. MV. 33/12.

³⁰ BOA. MV. 35/28.

³¹ BOA. ŞD. 483/4.

³² BOA. İ. MMS. 100/4235.

edilmesi halinde müsadere edilerek nizamname doğrultusunda muamele icra edileceğine dikkat çekilmiştir³³.

Rakı satışının ve üretiminin nerelerde ve nasıl yapılacağına dair hükümler daha sonra nizamnamede yapılan yeni düzenlemelerle eklenmiştir. Buna göre Dâhiliye Nezareti, Mâliye Nezareti ve Mülkiye Nezareti arasında 2 Ağustos 1914'te yazışmalar gerçekleştirilmiştir. Yazışmalarda camilerin, tekkelerin, mescitlerin ve türbelerin yakınlarında rakı üretimi ve satışının en az 100 arşın uzaklığında³⁴ yapılması gerektiğine değinilmiştir.³⁵ Yine karakolların yakınında ve karşısında rakı üretimi ve satışının yapılması yasaklanmıştır. Müslüman mahallelerinde zabıta veya belediyelerin uygun göreceği alanlar dışında rakı üretimi ve satışı yapılmayacaktır. Belirtilen alanlarda dükkân ve mağazalar ilgili İdare'den ruhsat alındıktan sonra açılacaktır³⁶. Nizamnamede 3 Eylül 1888'de yapılan düzenlemeler çerçevesinde en fazla mücadele yürütülen kaçakçılık girişimi rakı üretiminde kullanılan imbik ve kazanın ruhsatsız olarak kullanılması olmuştur.

Nizamname Çerçevesinde İmbik Kaçakçılığıyla Mücadele

Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin imbik kaçakçılığıyla mücadelesinin esaslarını belirleyen nizamnamenin Nevşehir, Sungurlu, Ilgın, Karaman, Arapsun, Harput, Arapgir, Adapazarı, İstanköy ve İskenderun kazalarında tatbik edildiği tespit edilmiştir.

Ankara Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin Mücadelesi

Düyûn-ı Umûmîyye teşkilatı, Ankara'da Başmüdürlük; Çorum, Kayseri, Kırşehir ve Yozgat'ta ise müdürlükler şeklinde örgütlenmiştir. Başmüdürlük'te nizamnamenin yürürlüğe girmesiyle birlikte mühürsüz

³³ BOA. ŞD. 317/49.

³⁴ Aynı düzenleme 1867 tarihli düzenlemede de görülmektedir. Bkz. Ercan Çelebi, "Men-i Müskirat Kanunu'nun Kabulü ve Uygulanması: Kastamonu Örneği (1920-1923)", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 62 (2023), 187.

³⁵ Benzer hükmün 1859 tarihli *Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse ve Boğaziçi Taraflarında Kadeh ve Kıyye ile Müskirat Satanların ve Satılan Mahallerin Hakkında Nizamname*'nin birinci maddesinde de ele alındığı görülmektedir. Bkz. Tarık Sarioğlu, "Müskirat Nizamnameleri'ne Göre Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Uygulamaları", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 5/9, (2022), s. 157.

³⁶ BOA. BEO. 4310/323182.

imbikle ilgili şikâyet 1890'da Ankaralı Terzi Kerim oğlu Osep³⁷ hakkında cereyan etmiştir. Başmüdürlüğe bağlı kolcular, kaçak imbiği tespit ettikten ve gerekli tahkikatı tamamladıktan sonra söz konusu imbiği müsadere etmişlerdir. Ardından, Osmanlı lirası üzerinden para cezası tahsil edilmesi amacıyla dava açılması için başvuruda bulunulmuştur³⁸. Yapılan başvuru üzerine dava, 15 Eylül 1890 Perşembe günü Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'nde görülmeye başlanmıştır³⁹.

Duruşmaya davacı olarak Başmüdürlüğün Nazırı Mehmed Asım Efendi, davalı olarak ise Osep Efendi katılmıştır. 22 Eylül 1890'da Osep Efendi'nin ifadesi alınmıştır. Mührün fareler tarafından kesildiğini ve İdare'ye haber verilmek üzereyken memurların gelip denetlemeler yaparak mührü bozuk olarak kayıtlara işlediklerini aktarmıştır. Alınan ifadeler ve incelenen deliller neticesinde imbiğin mührünün fareler tarafından kesildiğinin tam anlamıyla tespit edilemediği anlaşılmıştır. 6 Ekim 1890'da mührünün sökölmemesi için gerekli hassasiyeti göstermediği ve açılan mührün idareye bildirilememiş olmasından dolayı imbiği el konularak 4 Osmanlı lirası para cezasına çarptırılmıştır. Ayrıca mahkeme masrafları olan 50 kuruşun da kendisinden tahsil edilmesine karar verilmiştir. Osep Efendi'nin itiraz başvurusu üzerine karar istinaf edilmiştir. İstinaf sürecinde Başmüdürlüğü Dava Vekili Ömer Efendi temsil etmiştir. Şahit olarak Osep Efendi'nin komşusu Agop Efendi dinlenmiştir. Agop Efendi, Osep Efendi'nin bugüne kadar kaçak rakı ürettiğine şahit olmadığını belirtmiştir⁴⁰. Yapılan yargılamalar neticesinde 31 Ekim 1892'de Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi tarafından daha önceki mahkemede alınan karar aynen onaylanmıştır⁴¹.

Kaçak imbiğin bulundurma meselesinden dolayı hakkında dava süreci icra edilen bir diğer isim Ankaralı Parmaksız oğlu Kirkor Efendi⁴² olmuştur. Başmüdürlük yetkilileri tarafından 27 Ocak 1894'te ifadesi

³⁷ Ohannes Efendi'nin oğludur. Osmanlı ahalisinden ve Rum Katolik milletindendir. Terzilik vazifesini icra etmiştir. Bkz. BOA. BEO. 258/19317.

³⁸ BOA. BEO. 258/19317.

³⁹ BOA. ŞD. 1341/21.

⁴⁰ BOA. ŞD. 1341/21.

⁴¹ BOA. DH. MKT. 117/30.

⁴² Kiğörk'un oğlu olup Ermeni Katolik milletindendir. Parmaksız oğlu namıyla tanınan Kirkor, ticaret işiyle ilgilenmiştir. Ankara Merkeze bağlı Hisar-ı Fukara mahallesi sakinlerindendir. Bkz. BOA. ŞD. 1346/7.

alınmıştır. Evinde mührü kırılmış imbik, kolcu Ali Efendi'nin muayenesi neticesinde tespit edilmesiyle Başmüdürlük tarafından yapılan şikâyet üzerine Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'nde davası görülmüştür. Kırkor Efendi, ipin fare tarafından yenildiğini ve imbiğin validesinin olduğunu ve biraderi tarafından idareye teslim edildiğini beyan etmiştir. Ancak yapılan incelemeler neticesinde imbiğin idarede kendi adına kayıtlı olduğu ve imbik mührünün sökülmüş olmasından dolayı suçlu bulunarak 4 Osmanlı lirasının kendisinden para cezası olarak tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır⁴³. Alınan kararı Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne taşımışsa da sonuç değişmemiştir⁴⁴.

Mühürsüz imbik bulundurmaktan dolayı hakkında hukuki muamele icra edilen isimlerden biri Mirven Hanım'dır⁴⁵. Başmüdürlük, Mirven Hanım'ın izinsiz şekilde imbiğin mührünü sökmesinden dolayı Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvuru gerçekleşmiştir. Mirven Hanım, ifadesinde imbiği 4 yıl önce Ankara'ya bağlı Behlül mahallesi sakinlerinden Harunoğlu'nun kızıdan satın aldığını ve İdare'ye kaydettirdiğini belirtmiştir. İdare ise mührün balmumu kısmının gevşetilerek çıkarıldığını belirterek nizamname doğrultusunda cezalandırılmasını, imbik ile kazanın müsadere edilmesini ve mahkeme masraflarının kendisinden tahsil edilmesini istemiştir. Mirven Hanım, suçsuz bulunarak İdare'nin 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilme talebi reddedilmiştir. Gerekçe olarak ise mührün kendiliğinden açılmış olması ve imbikte üretimin yapılmamış olması olarak belirtilmiştir. Mahkeme masrafları olan 30 kuruşun İdare'den tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Mirven, istinaf için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuştur. Duruşma 6 Eylül 1902'de cumartesi günü başlamıştır. Mahkeme heyetinin başkanlığını Hacı Aziz Efendi yapmıştır. İdare adına dava vekili Aleksiyan Efendi katılmıştır. Mirven Hanım'ın yerine vekili duruşmaya katılmıştır. İfadelerin alınması, yargılamaların yapılması ve kayıtların incelenmesi neticesinde 6 Ekim 1904'te daha

⁴³ BOA. ŞD. 1346/7.

⁴⁴ BOA. ŞD. 2338/138.

⁴⁵ Ankaralı Tokoğlu'nun kızıdır. Osmanlı tebaası olup Katolik milletindendir. Ankara'nın Hacı Doğan mahallesinde ikamet etmiştir. Bkz. BOA. ŞD. 1351/9.

önceki mahkemede alınan karar onaylanmıştır. İdare'nin talepleri reddedilmiştir⁴⁶.

Miron Hanım'ın⁴⁷ hanesinde bulunan imbiğin mührünün izinsiz şekilde sökülmesinden dolayı Başmüdürlük gerekli tahkikatı icra ettikten sonra Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde Miron Hanım'ın beraatına karar verilmiştir. İdare kararın istinafı için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşsa da 17 Şubat 1903'te daha önceki mahkemede alınan kararı aynen onaylamıştır. Ayrıca mahkeme masrafları olan 100 kuruşun da İdare'den tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır⁴⁸. Tokoğlu ailesinin bölgenin önemli ailelerinden olmakla birlikte imbiği ticaretiyle uğraştıkları anlaşılmaktadır. Aile üyelerinden bazılarının yasadışı yollara başvurarak imbiği ticaretinde rant sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

Başmüdürlüğün yanı sıra Yozgat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nün nizamname çerçevesinde imbiği kaçakçılığıyla mücadele yürüttüğüne dair örnekler tespit edilmiştir. Bu bağlamda tespit edilebilen ilk vaka mühürsüz imbiği meselesinden dolayı Yozgatlı Yavsim Oğlu Kazaros Efendi⁴⁹ hakkında cereyan etmiştir. 13 Mart 1898'de Yozgat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü kaçak imbiği bulundurması gerekçesiyle Kazaros Efendi hakkında şikâyetle bulunmuştur. Şikâyetin gerekçesi Kazaros Efendi'nin 1898'de imbiği adına kaydetmiş olmasına rağmen farklı bir adreste mührü açık olarak bulunmuş olmasıydı. Şikâyet üzerine Ankara Vilayeti Meclis-i İdare Mahkemesi'nde muhakeme süreci 7 Nisan 1898'de salı günü başlamıştır. Yapılan yargılamalar neticesinde 8 Nisan 1899'da Kazaros ile Benli oğlu Yasef Efendi'nin suçsuz olduğu müsadere edilen imbiğlerin kendilerine iade edilmelerine karar verilmiştir. Alınan bu karara Müdürlük itirazda bulunarak kararın istinafının başlanmasını sağlamıştır. 14 Eylül 1902'de Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'nde istinaf süreci başlatılmıştır. Kazaros Efendi ile Süvari kolcusu Mustafa

⁴⁶ BOA. ŞD. 1351/9.

⁴⁷ Osmanlı tebaasından Katolik milletindendir. Tokoğlu'nun eşidir. Ankara'nın Hacı Doğan mahallesi ahalisindendir. Bkz. BOA. DH. MKT. 662/24.

⁴⁸ BOA. DH. MKT. 662/24.

⁴⁹ Yozgat sancağının Teke Mahallesi sakinlerindendir. Kırk yaşındadır. Osmanlı tebaası olup Ermeni milletindendir. Saatçilik mesleği ile uğraşmıştır. Bkz. BOA. ŞD. 1351/26.

Efendi'nin ifadesine başvurulmuştur. Kolcu, mührü açık olan imbiği Kazaros'un oğluyla birlikte mağazadan alarak Müdürlüğe getirdiğini belirtmiştir⁵⁰.

Müdürlüğün Dava Vekili Şamilyan Efendi'nin ifadesine başvurulmuştur. Kazaros Efendi'nin dava vekilliğini Salih Efendi yapmıştır. İmbiğin Kazaros Efendi'nin adına kayıtlı olmasından dolayı 4 Osmanlı lirasının kendisinden tahsil edilmesini ve imbiği ile kazanın müsadere edilmesini istemiştir. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde 27 Kasım 1902'de çarşamba günü Kazaros Efendi suçsuz bulunarak daha önceki mahkemede alınan karar aynen onaylanmıştır. Mahkeme masrafları için 115 kuruşun Müdürlükten karşılanması kararlaştırılmıştır. Gerekçe olarak ise Kazaros Efendi tarafından muayene için Müdürlüğe verilen imbiğin Kasbar Efendi adında bir şahsa verilmesini haber almasından sonra vermiş olduğu mücadele neticesinde geri alıp mağazasına getirdiği anda Müdürlüğün Şükrü Efendi ve kolcu Mustafa Efendi tarafından yapılan muayene neticesinde mühürsüz olduğu gerekçesiyle el konulması olarak açıklanmıştır. Bu nedenle mahkeme heyeti imbiğin kısa süreliğine yanlışlıkla Kasbar'a verilmiş olması ve imbiğin Çil Berber oğlu Sarik Efendi adındaki bir şahsın evinde bulunmuş olması göz önünde bulundurarak Kazaros Efendi'nin da delil ve ifadelerini dikkate alarak bu sorumluluğun kendisine ait olmadığına kanaat getirmiştir⁵¹.

Kazaros Efendi'nin beraatinden sonra mühürsüz imbiğin Çil Berber oğlu Sarik Efendi'nin⁵² hanesinde bulunmasından dolayı Yozgat Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü, gerekli tahkikatı icra ettikten sonra Sarik Efendi hakkında dava süreci için Ankara Mülkiye Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mahkemenin reisliğini Cevat Bey yapmıştır. Mahkeme heyeti Defterdar Ethem Bey, Hacı Rifat Efendi, Ali Efendi, Agah Paşa ve Asım Bey'den oluşmaktadır. Sarik Efendi ile İdare'nin dava vekili hazır bulunduktan sonra duruşma başlamıştır. Kazaros Efendi ile ilgili tutulan kayıtlar ve hakkında icra edilmiş mahkemenin tutanakları incelenmiştir. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde imbiğin Sarik Efendi'nin

⁵⁰ BOA. DH. MKT. 820/55.

⁵¹ BOA. ŞD. 1351/26.

⁵² Çil Berber oğlu Sarik, Osmanlı tebaası olup Ermeni milletindendir. Tekir mahallesindendir. Bkz. BOA. ŞD. 1357/13.

hanesinde bulunmuş olmasına rağmen kendisine ait olmamasından dolayı suçsuz olduğuna kanaat getirilmiştir.⁵³

Müdürlük, alınan bu karara itiraz ederek kararın temyiz edilmesi için başvuruda bulunmuştur. Ankara Mülkiye İstinaf Mahkemesi'nde görülmeye başlanan dava 20 Aralık 1904'te pazartesi günü Sarik Efendi'nin, Kâtip Şakir Efendi'nin, kolcu Mustafa Efendi'nin ve Müdürlüğün Dava Vekili Şamilyan Artin Efendi'nin ifadesi alındıktan sonra daha önceki mahkemede alınan karar iptal edilerek, adına kayıtlı olmayan imbiğin hanesinde bulunmasından dolayı 4 Osmanlı lirası ile mahkeme masrafları olan 205 kuruşun Sarik Efendi'den tahsil edilmesine karar verilmiştir. 27 Aralık 1904'te Yozgat Zabıta Dairesi tarafından kararın Sarik Efendi'ye iletilmesi üzerine Sarik Efendi itirazda bulunmuştur. İtiraz üzerine alınan kararın temyiz süreci başlatılmıştır. Sarik Efendi, imbiği emaneten Kazaros Efendi'den aldığını, almadan bir gün önce Müdürlüğe vergi borcu olan 19 kuruşu ödediğini, imbiği eve getirdikten sonra mühürsüz olduğunu görmesi üzerine İdare'ye haber vererek kâtip Şükrü Efendi ile kolcu Mustafa Efendi'nin evine gelmesini sağladığını, daha önce imbiğin mühürünün şüpheli olmasından dolayı yeni bir mühürün takılması için Müdürlüğe başvuruda bulunduğunu ancak gereğinin yapılmadığını belirtmiştir. Mahkeme Heyeti tarafından yapılan değerlendirme neticesinde Ocak 1904'te imbiğin mühürünün tam olarak açılmamış olması, Sarik Efendi'nin Müdürlüğe başvurmuş olması, vergi borcunu ödemiş olması ve imbikle ilgili Müdürlüğü bilgilendirmiş olmasından dolayı hakkında alınan karar iptal edilerek beratına karar verilerek mahkeme masraflarının Müdürlükten karşılanması kararlaştırılmıştır. Dava süreci 1907'ye kadar devam etmişse de sonuç değişmemiştir⁵⁴.

Yozgat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü Attar Sakızcı oğlu Avadis Efendi⁵⁵ hakkında mühürsüz imbiğin bulundurmaktan dolayı Yozgat Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurarak şikâyetle bulunmuştur. Kaçak imbikten dolayı 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesi ve kaçak imbiğin üretilen rakının müsadere edilmesi istenmiştir. Mahkeme

⁵³ BOA. ŞD.1357/13.

⁵⁴ BOA. ŞD. 1357/13.

⁵⁵ Yozgat sancağı Köseoğlu mahallesi sakinlerindendir. Osmanlı tebaası olup Ermeni milletindendir. Agop Efendi'nin oğludur. 45 yaşındadır. Bkz. BOA. ŞD. 1357/8.

Heyeti, muhasebeci Emin Efendi, Aza Müftü Hacı Tahir Efendi, Tahrirat Müdürü Halil Reşit Efendi, Aza Osman Bey, Mihalaki Efendi ve Agopyan Efendi'den oluşmaktadır. 29 Ekim 1903'te Avadis ifadesinde, imbiğin 8 seneden beridir adına kayıtlı olduğunu, 22 Ekim 1894'ten itibaren biraderi Kasparyan Pedros Efendi'nin adına kaydedildiğini, bir buçuk seneden beridir Ankara'da biraderiyle birlikte eczane işletmekte olduğunu, imbiğin kendi hanesinde dolabın üzerinde bırakıldığını, köhne kullanılmayacak durumda olduğunu, geçen yıl Papaz Mıgırdiç Efendi'nin imbiği biraderinden aldığını ancak bu sene ellerinde kaldığını ve incelenmesi haline rakı üretiminin yapılmadığının anlaşılacağını belirterek mührün yıpranmadan dolayı kendiliğinden açıldığını aktarmıştır⁵⁶.

Müdürlüğün dava vekili bu iddiaları reddederek imbiğin Avadis Efendi'nin ismine kayıtlı olmasından dolayı sorumluluğun kendisine ait olduğu belirtilerek gerekli hukuki muamelenin icra edilmesini istemiştir. Yapılan incelemeler neticesinde 31 Ekim 1903'te imbiğin 8 yıldan beridir kullanılmadığının, bir buçuk yıldan beridir ise biraderi Pedros Efendi adına kayıtlı olduğuna dair bilgilerin Müdürlüğün kayıtlarında mevcut olmasından dolayı Müdürlüğün talepleri reddedilerek Avadis Efendi beraat etmiştir. Müdürlük kararın istinafi için Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurmuşsa da 11 Mayıs 1904'te daha önce alınan karar aynen onaylanmıştır. Gerekçe olarak ise imbiğin ile ilgili muayene ve mühürleme işlemlerinin Müdürlük tarafından en son 8 yıl önce icra edilmiş olması olarak gösterilmiştir. Ayrıca mahkeme masrafları olan 110 kuruşun da Müdürlükten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır⁵⁷.

İmbik mührünün bozulmasından dolayı yaşanan bir diğer dava süreci Yozgat ahalisinden Meyhaneci Anastasin Efendi'nin⁵⁸ Yozgat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü tarafından şikâyet edilmesi üzerine Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'nde cereyan etmiştir. Yapılan ihbar üzerine Müdürlük imbiğin muayenesi için mukayyit Şakir Efendi ile kolcu Ali Efendi'ye göndermiştir. Yapılan muayene neticesinde iddiaların doğru olduğu tespit edilerek imbiğin müsadere edilmiş ve 4 Osmanlı lirasının

⁵⁶ BOA. ŞD. 1357/8.

⁵⁷ BOA. ŞD. 1357/8.

⁵⁸ Yozgat'ın İslambolu mahallesi ahalisinden ve Osmanlı tebaası olup Rum milletindendir. 38 yaşındadır. Bkz. BOA. DH. MKT. 2649/79.

ceza parası olarak tahsil edilmesi için dava süreci başlatılmıştır. Şikâyet, Müdürlüğün Dava Vekili Nihan Efendi aracılığıyla 26 Mayıs 1904'te yapılmıştır. Duruşma salı günü başlamıştır. Mahkeme Heyeti arasında muhasebeci Mehmet Emin Efendi ve Recep Ferdi Efendi yer almıştır⁵⁹.

Nihan ifadesinde imbiğin daha önce mühürlü şekilde Anastasin Efendi'ye verildiğine dair kayıtların mevcut olduğunu ve muayene işlemleri sırasında ise mührün bozulmuş olduğunun tespit edilmesinden dolayı cezalandırılmasını istemiştir. 28 Mayıs 1904'te Anastasin'in ifadesine başvurulmuştur. İfadesinde imbiğin mühürlenmesi için İdare'ye cumartesi günü haber verdiğini, Müdürlüğün mühürleme işlemleri için Şakir Efendi'yi gönderdiğini, mühürleme işlemi yapıldıktan salı günü Kabakçoğlu Hacı Aris Efendi ve Kalosoğlu Artin Efendi tarafından haksız yere şikâyet edildiğini, imbiğin bu iki şahıs tarafından sökülerek şikâyet edildiğini, haklarında şikayetçi olduğunu, dükkanının uzun süreden beridir kapalı olduğunu, depo olarak kullandığını, depoyu komşularının kullanması için anahtarı kapının arkasında astığını belirterek suçsuz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca haberi olmadan kapının açılıp mührün açılmasından sonra şikâyetin yapılma ihtimalinin olduğuna da dikkat çekmiştir. Müdürlüğün Dava Vekili Şaban Efendi ifadesinde adına kayıtlı olan imbiği muhafaza etme görevinin kendisine ait olduğunu belirterek cezalandırılması gerektiği aktarmıştır. 4 Temmuz 1904'e ertelenen davanın ikinci duruşması pazartesi günü Azadan Osman Bey ve Mihalaki Efendi'nin oluşturduğu heyet huzurunda başlamıştır. Dava Vekili duruşmaya katılmamıştır. Alınan ilk ifadelerden sonra duruşma 11 Temmuz 1904'e ertelenmiştir⁶⁰.

Pazartesi günü başlayan üçüncü duruşmada mahkeme heyeti olarak daha öncekilerine ek olarak Defter-i Hakani Memuru Osman Efendi yer almıştır. Tarafların ifadeleri ve savunmaları alındıktan sonra evraklarda gerekli incelemelerin yapılmasından sonra 26 Temmuz 1904'te heyet Anastasin Efendi'nin suçsuz olduğuna karar vererek beraat ettirilmiştir. Gerekçe olarak ise mührün sökülmiş olmasına rağmen rakı üretiminin yapılmadığına dair Müdürlük memuru Şükrü Efendi'nin beyanatları ve Anastasin Efendi'nin son iki gün boyunca rakı üretimi yapmadığının

⁵⁹ BOA. ŞD. 1360/16.

⁶⁰ BOA. ŞD. 1360/16.

tespit edilmesi olarak gösterilmiştir⁶¹. Müdürlük bu karara itiraz ederek kararın istinaf edilmesi amacıyla Ankara Meclis-i İdare İstinaf Mahkemesi'ne 29 Mart 1908'de başvuruda bulunmuştur. Yapılan yargılamalar ve daha önce alınan ifadeler ile evraklar incelendikten sonra daha 16 Haziran 1908'de salı günü önceki karar aynen onaylanarak Müdürlüğün talebi reddedilmiştir. İdare, 23 Haziran 1908'de bu kararın temyizi için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuştur. 18 Temmuz 1908'de Anastasin Efendi de mahkemeye dilekçe ileterek Müdürlüğün talebinin reddedilmesini istemiştir. Netice olarak Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi, Müdürlüğün talebini reddederek daha önce alınan kararı aynen onaylamanın yanı sıra mahkeme masrafları olan 100 kuruşun da Müdürlükten karşılanmasını kararlaştırmıştır⁶².

Yozgat'ta mühürsüz imbik meselesinden dolayı meydana gelen son vaka Attar Avadis Efendi hakkında cereyan etmiştir. Yozgat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nün tahkikatından sonra dava süreci için Yozgat Meclis-i İdare Mahkemesi ile Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurmuştur. Yapılan yargılamalar neticesinde Avadis'in beraatine karar verilerek Müdürlüğün talepleri reddedilmiştir. Ayrıca mahkeme masrafları olan 100 kuruşun da Müdürlükten karşılanmasına karar verilmiştir. Müdürlük itiraz hakkını kullanarak Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşsa da yapılan yargılamalar neticesinde mahkeme heyeti 13 Eylül 1906'da daha önceki mahkemede alınan kararı aynen onaylamıştır⁶³.

Yozgat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nün yanı sıra Çorum Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nde de nizamnamenin tatbiki sırasında bir kaçakçılık vakasının meydana geldiği saptanmıştır. Müdürlüğe bağlı Sungurlu Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu, gerekli tahkikatı icra ettikten sonra 1890'da kaçak imbik bulundurmadan dolayı Papasyan Efendi hakkında şikâyetle bulunmuştur. Yozgat Meclis-i İdare Mahkemesi'nde yargılama süreci başlatılmıştır. Yapılan yargılamalar neticesinde imbiğin mührünün izinsiz şekilde sökülmiş olmasından dolayı 4 Osmanlı lirasının para cezası olarak tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Papasyan Efendi itiraz hakkını kullanarak sırasıyla Ankara Meclis-i İdare Mahkemesi ile

⁶¹ BOA. ŞD. 1360/16.

⁶² BOA. DH. MKT. 2649/79.

⁶³ BOA. DH. MKT. 1122/27.

Şûrâ-yı Devlet İstinaf Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşsa da sonuç değişmeyerek 3 Şubat 1890'da daha önce alınan karar onaylanmıştır⁶⁴.

Çorum Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nün dışında Kayseri Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nde de nizamnamenin tatbiki sırasında imbik kaçakçılığından dolayı bir vakanın cereyan ettiği tespit edilmiştir. Müdürlük, gerekli tahkikat icra ettikten sonra İncesulu Papaz Arsenyos Efendi'nin mühürsüz imbik bulundurmasından dolayı 12 Ağustos 1906'da Kayseri Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurarak şikâyetle bulunmuştur.⁶⁵ Başvuru üzerine muhakeme süreci başlatılmıştır. Mahkeme heyeti alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde Arsenyos Efendi'nin beraatine karar vermiştir. Müdürlük, itirazda bulunarak Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da sonuç değişmemiştir. Ayrıca mahkeme masrafları olan 100 kuruşun da Müdürlükten karşılanması kararlaştırılmıştır⁶⁶.

Sivas Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin Mücadelesi

Sivas Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi, Sivas'ta Başmüdürlük; Tokat, Karahisar-ı Şarkî ve Amasya'da ise müdürlükler şeklinde teşkilatlandırılmıştır. İdare'nin nizamnameyi tatbiki sırasında imbik ve kazan kaçakçılığıyla yoğun olarak mücadele yürüttüğü yer Tokat Sancağı olmuştur. Bu bağlamda kaçak imbik bulundurmaktan dolayı hakkında muhakeme süreci başlatılan Vasil Efendi tespit edilebilen ilk isim olmuştur⁶⁷. Tokat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nden habersiz şekilde kaçak müskirat üretmekte olduğuna dair 28 Kasım 1890'da şikâyet yapılmıştır. Vasil Efendi hakkında Tokat Meclis-i İdare Liva Müstantik Dairesi'nde tahkikat süreci başlatılmıştır. Müdürlüğü Dava Vekili Mehmet Nuri Efendi ve Vasil Efendi temsil etmişlerdir. Tahkikat süreci Zabıt Kâtibi Abidin Efendi'nin şikâyet evrakı ile diğer metinlerin okumasıyla başlamıştır. Vasil Efendi'nin müdürlükten izin almadan kendi evinde müskirat imal etmekte ve satmakta olduğuna değinilmiştir. Ayrıca daha önce de bu tür suça karıştığına dikkat çekilerek daha önce

⁶⁴ BOA. ŞD. 1340/29.

⁶⁵ BOA. BEO. 2889/216652.

⁶⁶ BOA. DH. MKT. 1112/64.

⁶⁷ Tokat sancağı Meydan mahallesi sakinlerinden olup Rum milletindendir. Bkz. BOA. ŞD. 1793/22.

hanesinde izinsiz şekilde müskirat üretmekten dolayı 4 lira ceza parası aldığı ve kaçak şekilde üretilen müskirata el konulduğu belirtilmiştir⁶⁸.

Müdürlüğün bu iddialarına Vasil Efendi itirazda bulunmuştur. Hanesinde kaçak müskirat üretmediğini, üzümlerin ruhsatlı olduğunu ve daha önce kaçak müskirat üretiminden dolayı ceza almadığını belirterek bölge ahalisi tarafından da tanınan biri ve bu gibi yasadışı işlerle alakasının olmadığını aktarmıştır. Ayrıca hakkında ileri sürülen iddiaların delilsiz olduğunu belirterek davanın düşürülmesini talep etmiştir. Tahkikat Heyeti, her iki tarafın da ifadelerini tamamladıktan sonra sunulan delillerin ve evrakların incelenmesi neticesinde yeterli delilin bulunmamasından dolayı davanın sonlandırılmasına karar vermiştir. Müstantik Dairesi, alınan bu kararın gerekçesini müdürlüğün yıllık olarak tutmuş olduğu kayıt cetvelinde Vasil Efendi'nin hanesinde kaçak müskirat ürettiğine, hanesinde kaçak üzüm bulundurduğuna ve daha önce kaçak müskirat üretiminden dolayı para cezası aldığına dair kaydın bulunmaması olarak açıklamıştır. İddialarının aksine tutulan kayıtlarda hanesinde bulundurduğu üzümlerle ilgili düzenli olarak vergi verdiği saptanmıştır⁶⁹.

Müdürlük, Müstantik Dairesi'nin almış olduğu karara itiraz ederek Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuştur. Temyiz Mahkemesi'ne sunulan evraklarda Müdürlük, Vasil Efendi'nin hanesinde müskirat üretiminde kullanılan imbiğin mührünün Müdürlükten izin alınmadan söküldüğünü belirtmiştir. Bundan dolayı nizamname çerçevesinde yargılanması ve ceza almasını talep etmiştir. Mahkeme Heyeti ifadeleri ve itirazlarını dinlemiş, ilgili evraklar incelendikten sonra 25 Temmuz 1893'te Müdürlüğün Vasil hakkında ileri sürmüş iddialar delil yetersizliğinden dolayı reddedilmesine karar vermiştir. Bir diğer ifade ile Tokat Meclis-i İdare Liva İstintak Dairesi⁷⁰ tarafından alınan karar

⁶⁸ BOA. DH. MKT. 171/98.

⁶⁹ BOA. ŞD. 1793/22.

⁷⁰ İstintak, söyletmek, konuşturmak anlamına gelir. İstintak Dairesi ise ifadenin alındığı mekânı tanımlamak için kullanılmıştır. Sorgu Hakim'inin vazife icra ettiği dairedir. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1971, s. 101.

onaylanarak para cezası ile mahkeme masrafları için 200 kuruş Vasil Efendi'den tahsil edilmiştir⁷¹.

Mühürsüz imbik bulundurmadan dolayı sancakta cereyan eden bir diğer dava süreci 1899'da yaşanmıştır. Sivaslı oğlu Kostanyan Artin Efendi⁷² hakkında Tokat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'nün şikâyeti üzerine dava süreci başlamıştır⁷³. İmbiklerden biri kayınpederi Kasabyan Oğlu Kirkor Efendi, diğeri ise kendi adına kayıtlıydı. Bu imbiklerin kaçak olduğuna dair tespit 28 Eylül 1899'da perşembe günü gerçekleşmiştir. Kayınpederine ait olan imbik çalışmazken, adına kayıtlı olan imbiğin ise mührünün söküldüğü saptanmıştır. Artin 22 Temmuz 1899'da Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'ne dilekçe yazarak İdare'nin izniyle rakı üretimi yaptığını ancak yakın dönemde üretim yapmadığını belirtmiştir. Mührün kendileri tarafından sökülmediğini, fareler tarafından sökülmüş olabileceğini, ruhsatlı şekilde üretmiş olduğu 119 kıyye⁷⁴ rakının ve imbik ile kazanın haksız yere müsadere edildiğini aktararak muhakeme sürecinin burada başlatılmasını ve imbiklerin heyet tarafından incelenmesini istemiştir⁷⁵.

Talep kabul edilerek dava süreci 9 Eylül 1899'da pazartesi günü başlamıştır. Artin Efendi, Tokat'ta olmadığından dolayı vekil olarak Bıçakban Üskühan Efendi'yi görevlendirmiştir. Mahkeme heyeti; Mutasarrıf Bekir Paşa, Muhasebeci Abdülbaki Efendi, azadan Aziz Efendi, Karabet Efendi ve İbrahim Efendi oluşturulmuştur. Müdürlük adına Ali Efendi ile Hacı Efendi hazır bulunmuşlardır. Artin Efendi'nin katılamamasından dolayı duruşma ertelenerek ikinci duruşma Artin Efendi'nin vekili Üskühan Efendi'nin katılımıyla 1 Ekim 1900'de başlamıştır. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde 27 Mayıs 1901'de mahkeme neticelenmiştir. Buna göre mührün Artin Efendi tarafından söküldüğüne dair delil yetersizliğinden ve imbiğin

⁷¹ BOA. DH. MKT. 171/98.

⁷² Tokat sancağı Cedid mahallesi ve Osmanlı tebaasının Ermeni milleti ahalisindendir. Bkz. BOA. ŞD. 2742/35.

⁷³ BOA. ŞD. 2742/35.

⁷⁴ Bir kıyye 1 kilo 282 grama denk gelmektedir. Bkz. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul, 1986, s. 86, 186; Mustafa Dağ, İbrahim Halil Tanık, "Osmanlı Taşrasında Bir Memurun Hukuk Mücadelesi, Yabanabad Reji Memuru Zekeriya Sırrı Efendi Davası", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilgiler Dergisi*, 24/45, (2023), s. 784.

⁷⁵ BOA. ŞD. 1809/13.

kullanılamayacak kadar eski olmasından dolayı Müdürlüğün talebi olan 8 Osmanlı lirası para cezası reddedilmiş ve Artin Efendi'nin beraatine karar verilmiştir. Müdürlük istinaf yoluna giderek davanın 4 Haziran 1901'de Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'nde görülmesini sağlamıştır. Müdürlük her iki imbiğin hanesinde bulunmasından ve sorumluluğu altında olmasına rağmen her nasılsa mührün bozulmuş olduğu gibi çelişki içeren cevaplar vermesinden dolayı Artin Efendi'nin cezalandırılmasını istemiştir. Mahkeme heyeti şahit olarak muhtar Ohan Efendi, Müdürlüğün Dava Vekili Musaddık Mustafa Efendi ve Artin Efendi dinledikten sonra mevsimin rakı üretimine uygun olmaması, kendisinin muayene için Müdürlüğe başvurması ve delil yetersizliğinden dolayı daha önce alınan kararı 14 Kasım 1901'de aynen onaylamıştır⁷⁶. Temyiz talebinin reddedilmesinin yanı sıra mahkeme masrafları için 100 kuruşun da Müdürlükten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. 100 kuruş 19 Temmuz 1902'de Müdürlükten tahsil edilmiştir⁷⁷.

Tokat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü, 13 Mart 1902'de dava vekilleri Muhsin Efendi ile Hüsnü Efendi aracılığıyla Marinos Hanım'ın⁷⁸ izin almadan hanesinde bulunan imbiklerden birinin mührünü açmış olmasından dolayı Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'ne şikâyet başvurusunda bulunmuştur. Müdürlük ilgili imbiğin müsadere edilmesini ve 4 Osmanlı lirasının para cezası olarak tahsil edilmesini istemiştir. Mahkeme Heyeti, Bekir Paşa başkanlığında toplanan mahkeme heyetinde Mutasarrıf Sadık Agop Efendi, Aza Artin Efendi ve Aza Ferit Efendi yer almıştır. 16 Temmuz 1902'de çarşamba günü başlamıştır. Tahrirat Müdürü ve Dava Vekili Muhsin Efendi ve Marinos Hanım'ın ifadelerine başvurulmuştur. Muhsin Efendi, Marinos Hanım'ın hanesinde bir imbiğin mührünün açık olduğunun tespit edildiğini, buna dair kayıtların 25 Nisan 1900'de Kantarcıoğlu Ohannes Efendi aracılığıyla Marinos Hanım'a iletiliği ve 4 Osmanlı lirası ile cezalandırılacağına dair beyanlarda bulunmuştur. Marinos Hanım, ifadesinde mührün eskiden beri açık olduğunu belirterek iddiaları reddetmiştir. İmbiğin incelenmesi için Müdürlüğün Dava Vekili Hüsnü Efendi, Paspanyan Guruk Efendi, Abdalyan Mardiros Efendi, Kantarcıyan Ohannes Efendi ve Paspanyan

⁷⁶ BOA.ŞD.1809/13

⁷⁷ BOA. BEO. 1887/141453; BOA. DH. MKT. 550/90.

⁷⁸ Ermeni milletinden olup, Hoca Ahmet mahallesi ahalisindendir. Horuç mahallesi sakinlerinden Hersosoğlu'nun zevcesidir. Bkz. BOA. ŞD. 1814/10.

Arakil Efendi'den oluşturulan uzman heyet 22 Ağustos 1904'te rapor hazırlamıştır. Raporun hazırlanması üzerine ikinci duruşma 9 Ekim 1905'te başlamıştır. İkinci duruşmada Müdürlük adına Muhsin Efendi'nin yanı sıra tahrirat müdürü Mustafa Efendi da katılmıştır. Daha önce tutulan kayıtlar ile uzman heyetin hazırlamış olduğu rapor okunmuştur⁷⁹.

Rapora göre imbik rakı üretiminde kullanılmıştı. Müdürlük bunu dayanak göstererek Marinos Hanım'ın cezalandırılmasını istemiştir. Ancak imbiğin mühürlü olup sonradan açılıp açılmadığına dair tespitin yapılamamasından dolayı Müdürlüğün talebi 9 Ekim 1905'te reddedilmiştir. Marinos beraat etmiştir. Mahkeme masrafları olan 80 kuruşun Müdürlükten tahsil edilmesi ve imbiğin sahibine iade edilmesi kararlaştırılmıştır. Gerekçe olarak ise raporda imbiğin rakı üretiminde kullanılabileceği gibi gül suyu damıtmada da kullanılmış olma ihtimalinin olduğuna dair notun düşülmüş olması olarak gösterilmiştir. Müdürlük bu kararda imbiğin müskirat üretimi için kullanılma ihtimaline dair notun göz ardı edildiğini belirterek karara itiraz etmiştir. Müdürlük, Marinos Hanım'ın aklanmasının Ahval-i Muhakeme Ceza Kanunun 140. maddesine ve Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesine aykırı hareket edildiğine dikkat çekerek Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvuruda bulunarak kararın istinafına 26 Mart 1906'da pazartesi günü başlanmıştır. Mahkeme Heyeti; Reis Vekili Erşidi Efendi, Naip Nusret Efendi, Müftü Mehmet Fehmi Efendi, Aza Abdurrahim Efendi, Aza Sarki Efendi ve Aza Haçur Efendi'den oluşmaktadır. Müdürlüğün dava vekilleri Tevkif Efendi ve Muhsin Efendi'nin, Marinos Hanım'ın ifadelerinin alınmasından sonra daha önceki mahkemede tutulan kayıtlar incelenmiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde imbiğin küçük olması ve müskirat değil de gül suyu üretimi için de kullanılmasından dolayı Marinos Hanım hakkında beraat kararı verilerek daha önceki mahkemede alınan karar onaylanmıştır. Mahkeme masrafları olan 110 kuruşun da Müdürlükten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Karara zaman zaman itirazlar gerçekleştirilmiş olsa da Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi 27 Mart 1908'de daha önce alınan kararı onaylayarak dava sürecini neticelendirmiştir⁸⁰.

⁷⁹ BOA. ŞD. 1814/10.

⁸⁰ BOA. ŞD. 1814/10.

Son olarak Tokat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü, 29 Eylül 1908'de mühürsüz imbik bulundurmaktan dolayı Tokatlı Sarı Malkon oğlu Ohan Efendi⁸¹ hakkında şikayetçi olarak Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur⁸². Malkon oğlu Ohan Efendi'nin kaçak imbik bulundurduğuna dair tespit Müdürlük tarafından 11 Mayıs 1908'de yapılmıştı. Tokat Meclis-i İdare Mahkemesi'nde yapılan yargılamalar neticesinde Ohan Efendi suçlu bulunarak imbiğin müsaderesine, 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesine ve mahkeme masraflarının kendisinden karşılanmasına karar verilmiştir. Ohan Efendi, bu karara itiraz hakkını kullanarak Sivas Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Ancak yapılan değerlendirmeler neticesinde bir önceki mahkemede alınan karar aynen onaylanmıştır⁸³. Ohan Efendi, kararın temyizi için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşsa da karar değişmemiş ayrıca mahkeme masrafları olan 100 kuruşun da kendisinden tahsil edilmesine karar vererek muhakeme süreci neticelenmiştir⁸⁴.

Konya Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi

Konya Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi; Konya'da Başmüdürlük, Isparta, Burdur, Niğde ve Antalya (Teke) şehirlerinde ise müdürlükler şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Konya Düyûn-ı Umûmîyye Başmüdürlüğü, nizamname çerçevesinde yürütmüş olduğu mücadele kapsamında 2 Kasım 1889'da Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvurusu üzerine Konyalı Sarraf Panos Efendi hakkında dava süreci başlatmıştır. Mahkeme Heyeti Panos Efendi'yi suçlu bularak imbiğin müsadere edilmesini ve 4 Osmanlı lirasının para cezası olarak tahsil edilmesini kararlaştırmıştır. Panos Efendi, kararın temyizi için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da sonuç değişmemiştir⁸⁵. Başmüdürlüğün girişimleri sonucunda yaşanan bir diğer dava süreci 20 Ekim 1908'de Kadıniko Efendi hakkında icra edilmiştir. Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'nde alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde Kadıniko Efendi'nin beraatine, mahkeme masrafları olan 100 kuruşun İdare'den tahsil

⁸¹ Tokat'a bağlı Güzelaşçı mahallesi sakinlerindendir. Bkz. BOA. DH. MKT. 1256/38.

⁸² BOA. ŞD. 1819/4.

⁸³ BOA. DH. MKT. 1256/38.

⁸⁴ BOA. ŞD. 2774/57.

⁸⁵ BOA. DH. MKT. 2274/107.

edilmesine karar verilmiştir. İdare, kararın istinafi için Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuş ancak sonuç değişmemiştir. Daha önce alınan karar onaylanmıştır⁸⁶.

Nizamnamenin tatbiki çerçevesinde Başmüdürlüğün mühürsüz imbiğin tespit ettiği yerlerden biri Karaman kazası olmuştur. Karaman Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu, 22 Nisan 1902'de Karaman kazasında ikamet etmekte olan Kartal oğlu Kastin Efendi hakkında Konya Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi şikâyetle bulunmuştur. Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'nde görülen dava Kastin Efendi'nin beraatiyle neticelenmiştir. İdare Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da sonuç değişmemiştir. Mahkeme masrafları olan 100 kuruşun da Memurluktan tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır⁸⁷.

Mühürsüz imbiik bulundurmaktan dolayı Terzi Ohannes oğlu İstefan Efendi⁸⁸ hakkında Başmüdürlüğe bağlı olan Ilgın Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'nun şikâyeti üzerine dava süreci Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'nde 14 Temmuz 1898'de başlatılmıştır. Yapılan yargılamalar neticesinde İstefan Efendi suçlu bulunarak 4 Osmanlı lirası ceza para olarak tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. İmbik ise müsadere edilmiştir. Alınan karara itiraz ederek Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurması üzerine kararın temyiz edilme süreci 28 Ağustos 1899'da pazartesi günü başlamıştır. İstefan Efendi, olayın üzerinden 6 yıl geçmesinden dolayı Ahval-ı Muhakeme Cezaiye Kanunu'nun 482. maddesi gereğince zaman aşımına uğraması gerektiğini ve mührün kendisinden habersiz şekilde oğlu tarafından açıldığını belirtmiştir. Memurluk adına Dava Vekilleri Kazım Efendi ile Mihail Efendi'nin de ifadeleri dinlenmiştir. Mahkeme sürecinde şahit sıfatıyla Ohannes Oğlu Nişan Efendi, Süleyman Efendi ve tütün ile tuz kolcusu⁸⁹ olan Arnos

⁸⁶ BOA. DH. MKT. 2652/93.

⁸⁷ BOA. DH. MKT. 513/20.

⁸⁸ Sivas'ın Koca İmam mahallesi ahalisindendir. Osmanlı tebaası olup Ermeni milletindendir. Bkz. BOA. ŞD. 1805/15.

⁸⁹ Kolcular tütün ve tuz alanında meydana gelen kaçaklığı önlemek adına görev icra eden kişileri tanımlamak için kullanılan bir tabiridir İdare'nin kolluk kuvvetidir. Bkz. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Fransevi*, İstanbul, 1883, s. 988; Cezmi Zeki Yurtsever, *Kadirli Tarihi (Kadirli Türkmenlerinin Soy, Kültür ve Ekonomik Bünyesinin Tarih Felsefesi Metoduyla İncelenmesi*, İstanbul, 2010, s. 226-227; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul, 1993, s. 208.

Efendi'nin ifadelerine başvurulmuştur. 16 Ağustos 1900'de Konya Meclis-i İdaresi Müstantik Dairesi tarafından tahkikat sürecine dair kayıtlar mahkemeye iletilmiştir. Mahkeme heyetinin yapmış olduğu değerlendirme neticesinde İstefan Efendi suçlu bulunarak imbiğin müsadere edilmesine, 4 Osmanlı lirasının para cezası ve mahkeme masraflarının kendisinden tahsil edilmesine karar verilmiştir. İmbik Memurluğa teslim edilmiştir⁹⁰.

İlgin Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu tarafından şikâyet edilen bir diğer kişi Kayserili Şeker Oğlu Haralambus Efendi olmuştur. Haralambus Efendi'nin mühürsüz imbiğin bulundurmasından dolayı Memurluğun şikâyeti üzerine 6 Temmuz 1901'de Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'nde dava süreci yaşanmıştır. Kazan kapağını izinsiz açarak 30 saat rakı ürettiği iddia edilmiştir. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde beraatine karar verilmiştir. Memurluk itiraz hakkını kullanarak Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da sonuç değişmemiştir. Mahkeme masrafları olan 100 kuruşun Memurluktan karşılanması kararlaştırılmıştır⁹¹.

Niğde Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'ne bağlı olan Nevşehir Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu tarafından yürütülen mücadele sırasında sorumluluğu altında bulunan Arapsunlu'da ikamet eden Aleksi Oğlu Pedos Efendi'nin mühürsüz imbiğin bulundurmada dolayı hakkında dava süreci yaşanmıştır⁹². Memurluk, 16 Ocak 1897'de şikâyetle bulunduktan sonra muhakeme süreci Arapsunlu Mülkiye Mahkemesi'nde başlatılmıştır⁹³. Pedos Efendi, ifadesinde imbiğin hanımının adına kayıtlı olduğunu, imbiğin Memurluk tarafından mühürlendiğini, kontrollerin en son 6 ay önce yapıldığını, o tarihlerde mührün sağlam olduğunu ve o tarihten beridir kontrol etmediğini belirtmiştir. Asla rakı üretimi yapmadığını aktarmıştır. Memurluğun Dava Vekili Mustafa Efendi ve Hasan Efendi, Pedos Efendi'nin suçlu olduğu 4 Osmanlı lirasının para cezası olarak tahsil edilmesini ve cezalandırılmasını istemişlerdir. Yapılan değerlendirme neticesinde Pedos Efendi'nin beraatine karar verilmiştir. Memurluğun Dava Vekili Rifat Efendi aracılığıyla temyiz başvurusunda

⁹⁰ BOA. ŞD. 1805/15.

⁹¹ BOA. DH. MKT. 2522/91.

⁹² Arapsunlu kazasının Hristiyan mahallesi ahalisindendir. Bkz. BOA. BEO. 1811/135787.

⁹³ BOA. BEO. 1811/135787.

bulunmuştur. Temyiz sürecinde yapılan değerlendirmeler neticesinde mührün Pedos Efendi tarafından söküldüğüne ve kaçak üretim yaptığına dair delillerin yeterli olmamasından dolayı daha önce alınan karar 28 Ocak 1901’de aynen onaylanmıştır. Memurluk, 2 Şubat 1901’de Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi’ne baş vurmuş ancak 15 Eylül 1901’de Memurluğun itirazları reddedilmiştir⁹⁴. Ayrıca müsadere edilen imbiğin sahibine iade edilmesini, mahkeme masrafları için 100 kuruşun Memurluktan tahsil edilmesi ve 4 Osmanlı lirasının para cezası olarak Pedos Efendi’den tahsil edilmesi talebinin reddedilmesi kararlaştırılmıştır⁹⁵. 15 Temmuz 1902 tarihinde Niğde Mutasarrıflığı aracılığıyla mahkeme masrafları olan 100 kuruş Memurluktan tahsil edilmiştir⁹⁶.

Arapsun’da meydana gelen kaçakçılık vakasının yaşandığı bir diğer yıl 1902 senesi olmuştur. Nevşehir Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu, iki adet imbiğin mührünün sökülmesinden dolayı Arapsunlu Uzunoğlu Kosti Efendi⁹⁷ ve Karagözoğlu Atnaş Veledd-i Moyis Efendi hakkında dava sürecinin başlatılması için şikâyetle bulunmuştur. Mühürsüz imbikler şahısların evlerinde tespit edilmiştir⁹⁸. Memurluk tarafından yapılan şikâyet üzerine 9 Şubat 1902’de çarşamba günü Arapsunlu Mülkiye Mahkemesi’nde dava başlamıştır. Duruşmaya şahit sıfatıyla Arapsunlu Dimitri Efendi, Arapsunlu mütevellî Hacı Kosti Efendi, Arapsunlu Kılıçoğlu Lazari Efendi ve Arapsunlu Karaoğlu Hacı Kosti Efendi katılmıştır. Mahkeme heyeti ifadeleri ve savunmaları aldıktan sonra imbiklerin muayenesiyle ilgili raporu inceledikten sonra her iki şahsın da 10 Şubat 1902’de beraatine karar vermiştir. İmbikler kolcu memuru Ali Efendi tarafından muayene edilmiştir. Memurluk alınan bu kararın istinaf edilmesi amacıyla 12 Ağustos 1902’de Niğde⁹⁹ Meclis-i İdare Mahkemesi’ne başvuruda bulunmuştur. Ancak sonuç değişmemiştir.

⁹⁴ BOA. ŞD. 1746/4.

⁹⁵ BOA. DH. MKT. 478/7.

⁹⁶ BOA. ŞD. 1754/7.

⁹⁷ Arapsunlu kazasının Hristiyan mahallesi ahalisindendirler. Bkz. BOA. ŞD. 1759/12.

⁹⁸ BOA. ŞD. 1759/12.

⁹⁹ Bölgede üretim üretiminin fazla yapılmasına bağlı olarak rakı üretimi de artış göstermiştir. Bkz. BOA. DH. MKT. 2012/88.

İmbikler sahiplerine teslim edilmiş, mahkeme masrafları olan 110 kuruşun Memurluktan tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁰⁰.

Moyis hakkında bu kararın alınmasının gerekçesi kolcu Ali Efendi'nin muayene işlemlerinden bir gün önce imbikleri sahiplerine teslim etmiş olması olarak açıklanmıştır. Zira bir gün içerisinde ticaret amacıyla yüklü miktarda kaçak üretimi yapamayacaklarına kanaat getirerek imbiğin Memurluktan çıktığı anda mührünün sökük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca imbiğin memurluk tarafından mühürlenmesine dair hazırlanan evrakın bir gün sonra verileceğinin kendisine bildirilmiş olması ve Türkçe okuma yazması olmadığı da göz önünde bulundurulmuştur. Kosti Efendi hakkında alınan kararın gerekçesi ise her ne kadar 10 Şubat 1902'de yapılan muayenede imbik mührünün sökülmüş olduğu tespit edilmiş olsa da damıtma yapılacak kazanın delinmiş ve kapağının kırılmış olmasından dolayı üretim yapılamayacak olması olarak gösterilmiştir. Bunun üzerine Memurluğun Dava Vekili Rifat Efendi aracılığıyla önce Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'ne daha sonra ise 27 Temmuz 1903'te Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurarak itirazda bulunmuştur¹⁰¹. Buradaki süreç 1906'ya kadar devam etmişse de sonuç değişmemiştir¹⁰². Netice olarak Moyis Efendi'nin beraat kararı onaylanmış, imbik kendisine iade edilmiş ve mahkeme masrafları olan 100 kuruşun Memurluktan tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁰³.

Niğde Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğün imbik kaçakçılığıyla ilgili yaşamış olduğu bir diğer dava süreci 1901 senesinde Niğde sancağına bağlı olan Fertek köyünde yaşanmıştır. Fertekli Derviş kızı Makrine Hanım evinde adına kayıtlı olan bir adet müskirat üretimine mahsus imbiğin mührü sökülmüştür. Müdürlük bu nedenden dolayı imbiğin müsadere edilmesini ve para cezası olan 4 Osmanlı lirasının tahsil edilmesini talep etmiştir. İddialar Niğde Meclis-i İdare Mahkemesi tarafından değerlendirildikten sonra imbik mühürlerinin Makrine Hanım tarafından söküldüğüne dair Müdürlüğün iddialarını ispatı için delilin olmamasından dolayı 13 Mart 1901'de beraatine karar verilmiştir. Bu karara itiraz eden Müdürlük, Memur Fehmi Bey ile Mehmet Efendi

¹⁰⁰ BOA. DH. MKT. 1010/6.

¹⁰¹ BOA. BEO. 2126/159450.

¹⁰² BOA. ŞD. 1755/8.

¹⁰³ BOA. DH. MKT. 751/33.

aracılığıyla Konya Meclis-i İdare Mahkemesi itiraz başvurusunda bulunulmuşsa da sonuç değişmemiştir. Mahkeme masrafları için Müdürlükten 100 kuruşun tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁰⁴.

Konya Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin sorumluluğu altında bulunan bölgede imbik kaçakçılığıyla ilgili tespit edilebilen son gelişme Antalya (Teke) Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğünde meydana gelmiştir. Müdürlük Meyhaneci Manyati Efendi'nin mühürsüz imbik bulundurmasından dolayı yapmış olduğu şikâyet üzerine dava süreci Konya Meclis-i İdare Mahkemesi'nde icra edilmiştir. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde Manyati Efendi suçlu bulunarak 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesine karar verilmiştir. Manyati Efendi, itiraz hakkını kullanarak Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da mahkeme heyeti tarafından temyiz talebi reddedilerek 2 Kasım 1899'da alınan kararı onaylamıştır¹⁰⁵.

Kastamonu Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi

Kastamonu, İdare'nin taşrada örgütlendiği yıllarda merkez kaza dışında Çankırı, Bolu ve Sinop kazalarından oluşmaktadır¹⁰⁶. Bu idari taksimattan hareketle Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin; Kastamonu'da Başmüdürlük, Çankırı (Kangırı), Bolu ve Sinop'ta ise müdürlükler şeklinde teşkilatlandırıldığı söylenebilir. Kastamonu Düyûn-ı Umûmîyye Başmüdürlüğü, Papaz Yuvani Efendi,¹⁰⁷ Vasil oğlu Antaş Efendi,¹⁰⁸ Mihal oğlu Abacı Pavli Efendi,¹⁰⁹ Hacı Yorgi Efendi,¹¹⁰ Papaz oğlu Tanail Efendi ve Bakırcı Abidin Efendi'nin 18 Temmuz 1889 tarihinde hanelerinde kaçak imbik bulundurdıklarını tespit etmiştir. Şöyle ki Başmüdürlük tarafından yapılan muayene işlemleri sırasında müskirat üretimi yapılan imbiğe bağlı olan kazan kapağının mührünün açık olduğu saptanmıştır.

¹⁰⁴ BOA. ŞD. 1752/22.

¹⁰⁵ BOA. DH. MKT. 2273/129.

¹⁰⁶ Erçin, 2024, s. 262.

¹⁰⁷ Osmanlı tebaası olup Rum milletindendir. Kastamonu Pedergazi mahallesi sakinlerindendir. Bkz. BOA. BEO. 336/25126.

¹⁰⁸ Ankaralı Meyhaneci lakabıyla bilinmektedir. Osmanlı tebaası Hristiyan mahallesi ahalisindendir. Bkz. BOA. BEO. 336/25126.

¹⁰⁹ Pedergazi mahallesi ahalisindendir. Bkz. BOA. BEO. 336/25126.

¹¹⁰ Meyhaneci ve Hristiyan mahallesi ahalisindendir. 1916 tarihli arşiv belgesinde Yorgi Efendi'nin Kastamonu'ya bağlı Şazibey Mahallesi ahalisinden olduğu, Zevcesinin Katina Hanım olduğu, kızları Sine ile Fotika olduğu belirtilmiştir. Bkz. BOA. DH. SN. THR. 72/77.

Tespit edilen kaçak imbik sayısı altıydı. Konuyla ilgili 1891 senesinde dava sürecinin başlatılması için 18 Haziran 1891’de başvuruda bulunulmuştur. İddiaların araştırılmasından sonra davanın Kastamonu Meclis-i İdare Mahkemesi’nde 29 Haziran 1891’de perşembe günü görölmesine başlanmıştır¹¹¹.

Duruşmaya davalılar ile İdare Dava Vekilleri Mustafa Efendi ve Sadık Efendi katılmıştır. Bakırcı Abidin Efendi, ifade vererek imbiği çarşıdan satın aldığını ve kimin adına Başmüdürlükte kayıtlı olduğunu bilmediğini ayrıca rakı üretmek ve satmak gibi bir amacının da olmadığını, bakırcılık mesleğiyle ilgilenmesinden dolayı satın aldığını ifade etmiştir. Papaz Yuvani Efendi, ifadesinde imbiği ilk satın aldığı anda 2 sene önce olduğunu ve Başmüdürlüğe bilgi vererek mühürleme işlemleri yaptırdığını ancak 2 sene sonra evinde olmadığı bir sırada kolcuların kontrol için geldiğini, mührün açık olduğundan dolayı para cezasını kendisinden talep ettiklerini belirtmiştir. Oysa imbiğin babasından kendisine miras kaldığını, rakı üretimi yapmadığını ve imbiği daha sonra Bakırcı Abidin Efendi’ye sattığını aktarmıştır. Papaz oğlu Tanail Efendi, imbik mührünün bozuk olmadığını, fareler tarafından mührün zedelenmiş olma ihtimalinin olduğuna dikkat çekerek imbiğin Başmüdürlüğe alınmasından sonra bozuk olduğuna dair kendisine haber gönderildiğini aktarmıştır. Abacı oğlu Pavli Efendi, imbiği mühürlü olarak Hacı İstefan Efendi’den para ile aldığını ve satmak amacıyla dükkâna getirdiğini ve bu esnada mührüne dikkat etmediğini belirterek daha sonra başmüdürlük görevlileri tarafından mührün bozuk olduğunun tespit edildiğini, rakı üretimi yapmadığını, ticari amaçlı aldığını ve daha sonra kayıt için Başmüdürlüğe başvuracağını belirtmiştir. Vasil oğlu Antaş Efendi işinin ticaret olduğunu dükkânda ve evde durmadığını sürekli seyahat ettiğini ve bu sırada almış olduğu imbiğin mührüne dikkat etmediğini, imbiğin babasından kaldığını, kayıt işlemleri için Başmüdürlüğe bilgi aktardığını ancak sürekli dışarıda olduğundan dolayı gerekli işlemleri yapmadığını ifade etmiştir¹¹².

Başmüdürlük Dava Vekili Mustafa Efendi, bu iddiaları reddetmiştir. İmbiklerin hangi tarihlerde kayıt altına alındığını, mühürlendiğini, muayene edildiğini ve Başmüdürlük tarafından müsadere edildiğinin

¹¹¹ BOA. BEO. 336/25126.

¹¹² BOA. DH. MKT. 193/58.

kayıtlarında mevcut olduğunu belirtmiştir. Buna göre Ankaralı Hacı Anastas Efendi'nin imbiği 2 Ekim 1887'de kolcu Artin Efendi tarafından, Abacı Pavli Efendi'nin imbiği 23 Ağustos 1887'de, Hacı Yorgi Efendi'nin imbiği 27 Haziran 1887'de, Papaza Yuvani Efendi'nin imbiği 18 Ekim 1887'de, Bakırcı Abidin Efendi'nin miras ve satın alma yoluyla elde ettiği iki imbiğin aynı tarihte kolcu Artin Efendi tarafından muayene edilerek müsadere edilmişti. Alınan ifadeler ve incelenen kayıtlar neticesinde Papaz Yuvani Efendi, Papaz Oğlu Tanail Efendi, Ankaralı Vasil Oğlu Anastas Efendi ve Abacı Pavli Efendi'nin mührü sökülmüş kaçak imbiğ bulundurmaktan dolayı dörder lira Osmanlı lirası ile 60 kuruş mahkeme masraflarının tahsil edilmesi ve imbiğlerin müsadere edilmesi doğrultusunda karar alınmıştır. Hacı Yorgi Efendi'nin davetnamenin kendisine teslim edilmemesinden dolayı hakkında daha sonra mahkeme icra edileceği belirtilmiştir. Bakırcı Abidin Efendi ise idareye bilgi aktarmamasından dolayı dört Osmanlı lirası ceza parası ile cezalandırılmıştır¹¹³.

Yuvani, kararın istinaf edilmesi amacıyla Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuştur. 27 Haziran 1891'de yazmış olduğu itiraz dilekçesinde birçok gerekçeye yer vermiştir. İlk etapta muayene yapılmadığı ve daha sonra muayene yapılmış olsa da kazanın mührünün bozuk olup olmadığının net bir şekilde tespit edilemediğini aktarmıştır. Kazanın müskirat üretiminde kullanılıp kullanılmadığına dair tespitin net şekilde yapılmadığı belirtmiştir. Kazanın müsadere edilmesinden sonra mühürlendiğine dair raporun hazırlanmadığını ifade etmiştir. Kazanın büyük üretim yapma kapasitesinin olmadığı ve 5-6 kıyve üzüm alabilecek büyüklükte olduğunu beyan etmiştir. 100 seneden beridir dedelerinden miras olarak kaldığına, kullanılmayacak durumda olduğuna, 40 seneden beridir kullanmakta olduğuna ve evinin izinsiz basılmasına dikkat çekmiştir. Son olarak müsadere işleminden 2 sene sonra hakkında dava açılmasına itiraz ederek kararın feshedilmesini talep etmiştir. Benzer gerekçelerle Ankaralı Vasil oğlu Anastas Efendi, Abacı Yorgi Pavli Efendi, Papaz oğlu Tanai Efendi tarafından da dilekçe verilmiştir¹¹⁴.

İtiraz kabul edilerek temyiz mahkemesi Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'nde 16 Mart 1892'de çarşamba günü görülmeye

¹¹³ BOA. ŞD. 1654/4.

¹¹⁴ BOA. ŞD. 1654/4.

başlanmıştır. Mahkeme Heyeti; Haydar Efendi, Hasbi Bey, Sakıp Bey, Nişan Efendi, Reşit Efendi, Reşat Bey, Vahid Efendi ve Ali Efendi'den oluşturulmuştur. Duruşmaya Mahmut Ali Paşa hanesinde 23 numaralı odada sakin Yuvani Efendi, Başmüdürlük Dava Vekili Apikyan Efendi, İstanbul'da Papaz oğlu hanesinde kalan Mihal oğlu Abacı Pavli Efendi, Pedergazi mahallesinde sakin Papaz oğlu Anastas Efendi ve Arak mahallesinde sakin Ankaralı oğlu Hacı Anastas Efendi katılmıştır. Yapılan yargılamalar ve daha önceki mahkemede tutulan kayıtlar incelendikten sonra 10 Ağustos 1893'te perşembe günü şahısların talepleri reddedilerek daha önce alınan karar aynen onaylanmıştır¹¹⁵.

Ma'mûretü'l-Azîz Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi

Ma'mûretü'l-Azîz Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi; Ma'mûretü'l-Azîz'de Başmüdürlük, Dersim ve Malatya'da ise müdürlükler şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Başmüdürlüğün sorumluluğu altında bulunan bölgelerde kaçakçılık faaliyetlerinden dolayı dava süreçlerinin yaşandığı saptanmıştır. 15 Ekim 1899'da Başmüdürlük, Berber Hokaş¹¹⁶ hakkında şikâyetle bulunarak Ma'mûretü'l-Azîz Meclis-i İdare Mahkemesi'nde dava sürecinin 2 Aralık 1899'da başlamasını sağlamıştır¹¹⁷. Başmüdürlük adına Ahdur ile Dava Vekili Sırrı duruşmaya katılmışlardır. Mühürsüz imbik bulundurmaktan dolayı Hokaş'tan 4 Osmanlı lirasının tahsil edilmesi talep edilmiştir. Hokaş ifadesinde kayınvalidesiyle birlikte aynı hanede kaldıklarını, kapıları farklı olan ayrı odaları kullandıklarını, kendisine ait olan imbiğin kayınvalidesine eşya verirken karıştığını, bu nedenle kayınvalidesinin odasında bulunduğunu ve kaçak rakı üretimi için kullanılmadığını belirtmiştir. Sırrı ise imbiğin kendi adına kayıtlı olup kendi hanesinde bulunmaması ve mührünün açık olmasından dolayı talebinin reddedilmesini istemiştir¹¹⁸.

Salı günü başlayan ikinci duruşmada imbiği tespit eden polis memuru Azmi Efendi, meclis azası, kolcular, eczacı Kopuruk Efendi ve Hokaş Efendi'nin zevcesi Marlina Hanım'ın ifadelerine başvurulmuştur. Mahkeme Heyeti tarafından yapılan değerlendirme neticesinde Hokaş

¹¹⁵ BOA. ŞD. 1654/4.

¹¹⁶ Ma'mûretü'l-Azîz'e bağlı olan İcadiye mahallesi ahalisinden ve Ermeni milletindendir. Bkz. BOA. BEO. 1897/142244.

¹¹⁷ BOA. BEO. 1897/142244.

¹¹⁸ BOA. ŞD. 1481/9.

Efendi suçlu bulunarak imbiğin müsadere edilmesi, 4 Osmanlı lirası ile mahkeme masrafları olan 126 kuruşun kendisinden tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır¹¹⁹. Hocas Efendi, karara itiraz ederek Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvuru yaptıktan sonra alınan kararın temyizi 31 Nisan 1900'de perşembe günü başlamıştır¹²⁰. Başmüdürlüğü Dava Vekili Apikyân Efendi temsil etmiştir. Alınan ifadeler ve yapılan itirazların değerlendirilmesi neticesinde mahkeme daha önce alınan kararı 6 Kasım 1900'de aynen onaylamıştır. Daha sonra hakkında yapılan araştırmalar neticesinde belirlenen 4 Osmanlı lirasını ödemeye gücünün olmadığı anlaşılmış ancak buna rağmen para cezasının tahsili için gerekli muamelenin icra edilmesi istenmiştir¹²¹.

Başmüdürlük, Topuz Ohannes Efendi¹²² hakkında mühürsüz imbik bulundurduğu gerekçesiyle Ma'mûretü'l-Azîz Meclis-i İdare Mahkemesi'ne şikâyetle bulunması üzerine dava süreci başlatılmıştır. Başmüdürlüğü ve Ohannes Efendi'nin yanı sıra hanımının da ifadesine 15 Kasım 1899'da başvurulmasından sonra imbiğin sağlıklı ortamda uzun süre durmasından dolayı mührünün yıpranmış olduğuna kanaat getirilerek beraatine karar verilmiştir. Başmüdürlüğün para cezası talebi reddedilmiş müsadere edilen imbiğin ise sahibine iade edilmesi kararlaştırılmıştır. Başmüdürlük, karara itiraz ederek Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuştur. Başmüdürlüğün 20 Şubat 1900'de vermiş olduğu itiraz dilekçesinde adına kayıtlı olan imbiğin mührünün her ne sebeple olursa olsun onun sorumluluğu altında olmasından dolayı 4 Osmanlı lirasının ondan tahsil edilmesine ve imbiğin müsadere edilmesini talep etmiştir. 26 Kasım 1900'de çarşamba günü başlayan duruşmada Ohannes Efendi ile Başmüdürlüğün Dava Vekili Ahdur Efendi'nin ifadeleri alınmıştır¹²³.

Ahdur Efendi, Ma'mûretü'l-Azîz Meclis-i İdare Mahkemesi'nin kanunlara uymadığını, alınan kararı huzurlarında okutulup onlara onaylatılmadığını, heyetin içerisinde hiç Müslümanın bulunmadığını,

¹¹⁹ BOA. ŞD. 1481/9.

¹²⁰ BOA. DH. MKT. 563/82.

¹²¹ BOA. DH. MKT. 563/82.

¹²² Ma'mûretü'l-Azîz merkez sancağı Çarşı mahallesi sakinlerindendir. Osmanlı tebaası olup Ermeni milletindendir. Kahvecilik yapmıştır. Bkz. BOA. ŞD. 1481/8.

¹²³ BOA. DH. MKT. 563/82.

imbiğin birinci mahkemede muayene edilmesine rağmen ikinci mahkemede muayene edilmediğini ve imbiğin sahibine verilmesinden önce Başmüdürlük tarafından tekrar mühürlenme işlemlerinin yaptırılmadığını belirterek alınan kararın tekrar gözden geçirilmesini istemiştir. Ayrıca memurların mühürle ilgili tutanak tutmak için Ohannes Efendi'den imbiği istediklerinde hanesinde inşaat olduğundan dolayı yerini bilmediğini ancak daha sonradan yapılan aramalar neticesinde imbiğin bulunduktan sonra mührün sökülmüş olduğunun anlaşıldığına da dikkat çekilmiştir. Ahdur Efendi, Ohannes Efendi'nin imbiğin mühürlenmesi için daha önce Başmüdürlüğe başvurarak imbik mührünün söküldüğünü kabul ettiğini belirtmiştir. Bu gibi nedenlerden dolayı her ne kadar kaçak rakı üretilmemiş olsa da imbik mührünün sökülmüş olmasından dolayı Ohannes Efendi'nin cezalandırılması istenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde 22 Şubat 1902'de mahkeme heyeti imbiğin mühürlenmesi için Başmüdürlüğe getirilmiş olması, daha önce suç kaydının olmaması ve son bir senedir rakı üretmediğinin Başmüdürlük tarafından açıklanmış olması gibi nedenler göz önünde bulundurularak Ohannes Efendi'nin beraatine, imbiğin mühürlenerek sahibine verilmesine ve mahkeme masraflarının Başmüdürlükten tahsil edilmesine karar verilmiştir¹²⁴.

Başmüdürlüğe bağlı olan Arapgir Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu, izinsiz imbik mührünün sökülmesinden dolayı Arapgir kazası ahalisinden Meyhaneci Şirinoğlu Haçatur Efendi hakkında 1 Eylül 1902'de Ma'mûretü'l-Azîz Meclis-i İdare Mahkemesi'ne şikâyetle bulunmuştur. Memurluk 4 Osmanlı lirasının ve 190 kuruş müskirat vergisinin tahsil edilmesini istemiştir. Mahkemede alınan ifadeler ile yapılan yargılamalar neticesinde Haçatur Efendi suçlu bulunarak 4 Osmanlı lirasının ceza parasının ve 190 kuruş müskirat vergisinin tahsil edilmesine, imbiğin ise müsadere edilmesine karar verilmiştir. Haçatur Efendi, Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da 6 Eylül 1902'de talep reddedilerek daha önceki karar onaylanmıştır. Mahkeme masrafları için belirlenen 100 kuruş ise 2 Nisan 1903'te kendisinden tahsil edilmiştir¹²⁵.

Başmüdürlüğe bağlı olan Harput Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'nun imbik kaçakçılığıyla yürüttüğü mücadelede tespit

¹²⁴ BOA. ŞD. 1481/8.

¹²⁵ BOA. DH. MKT. 589/14.

edilebilen tek vaka Harput kasabasında 1898’de yaşanmıştır. Mısıroğlu Pedos Efendi’nin¹²⁶ hanesinde mühürsüz imbik bulundurduğundan dolayı Harput Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu şikâyetle bulunmuştur.¹²⁷ Harput Bidayet Mahkemesi’nde muhakeme süreci görülen dava neticesinde 19 Mart 1898’de imbiğin müsadere edilmesine ve 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesine karar verilmiştir. Pedos Efendi, dava sürecinde Diyarbakır’da ticari faaliyetler yürüttüğünden dolayı karar gıyabında alınmıştır. Gerekçe ise imbiğin kendi adına kayıtlı olmasına rağmen hanımının hanesinde tespit edilmesi olarak açıklanmıştır. Pedos Efendi, karara itiraz ederek 55 yaşında işsiz olduğunu belirterek istinaf süreci için başvuruda bulunmuştur. Şûrâ-yı Devlet İstinaf Mahkemesi’nde dava 25 Şubat 1902’de pazartesi günü başlamıştır. Memurluğun Dava Vekili Eskipyan Efendi temsil etmiştir. Yapılan yargılamalar neticesinde 5 Mayıs 1902’de mahkeme Pedos Efendi’nin vermiş olduğu dilekçe reddedilerek daha önce alınan karar aynen onaylanmıştır¹²⁸.

İzmit Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü

İzmit’te Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi’nin çatısı altında İzmit Düyûn-ı Umûmîyye Başmüdürlüğü ve bu müdürlüğe bağlı Adapazarı, Karamürsel, Kandıra, Geyve, Yalova ve İznik kazalarında birer memurluk oluşturulmuştur. Nizamname çerçevesinde faaliyetlerin yürütüldüğü Adapazarı Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu’nun sorumluluğu altında bulunan bölgede mühürsüz imbik meselesinden dolayı 1902’de bir vaka meydana geldiği tespit edilmiştir. Memurluk tarafından Ağa Oğlu Artin Efendi, Gül Oğlu İstiban Efendi, Karakuş Dimitri Efendi, Kirazoğlu Efendi, Karantebe Oğlu Hacı İstiban Efendi, Serpeyan Pedros Efendi, Karamağarlı İstiban Efendi ve Alcaciyan İbkaz Efendi hakkında 16 Ekim 1902’de Adapazarı Meclis-i İdare Mahkemesi’ne başvuru yapılmıştır. Başvuru üzerine başlatılan davada Memurluk, belirlenen bu 8 kişiden 32 Osmanlı lirasının para cezası olarak tahsil edilmesini talep etmiştir¹²⁹. Alınan ifadeler ve yapılan yargılamalar neticesinde Memurluğun talebi kabul edilerek para cezasına çarptırılmışlardır. Ancak Ağa Oğlu Artin Efendi, Gül

¹²⁶ Harput kasabası Karafosi mahallesi ahalisindendir. Bkz. BOA. DH. MKT. 2564/9.

¹²⁷ BOA. DH. MKT. 2564/9.

¹²⁸ BOA. ŞD. 1475/15.

¹²⁹ BOA. BEO. 1954/146531.

Oğlu İstiban Efendi ve Karakuş Dimitri Efendi'nin hayatta olduklarından, Kirazoğlu Efendi, Karantebe Oğlu Hacı İstiban Efendi, Serpeyan Pedros Efendi, Karamağarlı İstiban Efendi ve Alcaciyan İbkaz Efendi adındaki şahısların vefa etmelerinden ve varislerinin parayı ödeyecek durumlarının olmamasından dolayı ceza parası tahsil edilememiştir¹³⁰.

Halep Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi

Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin kuruluş yıllarında Halep Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi çatısı altında Halep merkez sancağında bir başmüdürlük ve Antep, Urfa, Zor ile Maraş sancaklarında ise dört müdürlük şeklinde teşkilatlandırılmıştır. İmbik ve kazan kaçakçılığıyla ilgili nizamnamenin uygulandığı bölgede tespit edilebilen ilk vaka 1901'de Halep Merkez sancağında cereyan etmiştir. Kaçak rakı üretmek amacıyla yanında mühürsüz imbik ve kazan bulunduran Yusuf Şemuş Efendi hakkında Halep Düyûn-ı Umûmîyye Başmüdürlüğü, Halep Meclisi İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. İmbik ve kazanın Başmüdürlükte kayıtlı olmadığı aktarılmıştır¹³¹. Başmüdürlük kaçak rakı, imbik ve kazanın müsadere edilmesini talep etmiştir. Ancak yapılan yargılamalar neticesinde delil yetersizliğinden dolayı Yusuf Efendi beraat ettirilmiştir. İmbik ile kazan muayene edilerek kayıtları işlenip Yusuf Efendi'ye verilmiştir. Mahkeme masrafları olan 100 kuruş Başmüdürlükten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Başmüdürlüğün ceza parası talebi reddedilmiştir. Başmüdürlük itiraz amacıyla Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'ne başvurmuşsa da daha önce alınan karar 1 Ağustos 1901'de aynen onaylanmıştır¹³².

Halep Düyûn-ı Umûmîyye Başmüdürlüğü'ne bağlı olan İskenderun Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu, 1912'de Kahveci Birun Veled-i Nikola Efendi'nin kaçak imbik bulundurmasından dolayı İskenderun Bidayet Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Mühürsüz imbik ve kazan bulundurmasından dolayı Memurluk bu aletlerin müsadere edilmesini, para cezası olan 4 Osmanlı lirası ile mahkeme masraflarının kendisinden tahsil edilmesini talep etmiştir¹³³. Bu talep üzerine 8 Eylül 1886'da şahsın yabancı olmasından dolayı muhakeme süreci İskenderun Bidayet

¹³⁰ BOA. ŞD. 404/84.

¹³¹ BOA. BEO. 1803/135215.

¹³² BOA. DH. MKT. 465/47.

¹³³ BOA. BEO. 4079/305862.

Mahkemesi'nde başlatılmıştır. Alınan ifadeler, yapılan savunmalar ve ilgili evrakların incelenmesi neticesinde mahkeme heyeti Birun Efendi'nin suçsuzluğuna kanaat getirerek Memurluğun taleplerini reddetmiş, Birun Efendi'nin beraatine karar vermiştir. Memurluk, itiraz hakkını kullanarak kararın istinafı için Halep Meclis-i İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Ancak burada da yapılan yargılamalar ve önceki mahkemede alınan kararın değerlendirilmesi neticesinde daha önceki kararın aynen onaylanmasına karar verilmiştir¹³⁴.

İncelenen iki örneğin aksine 5 Mart 1910'da Halep Valiliğinden Adliye Nezareti'ne iletilen telgrafta Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'nin vergiler, imbikler ve kaçak eşya davalarıyla ilgili dava süreçlerinin sürüncemede kalmasından ve geç neticelenmesinden dolayı Nizamiye Mahkemelerinde görülmesi gerektiğine dair karar alındığı belirtilmiştir. Ancak 1912'de icra edilen davanın Mülkiye Mahkemesi'nde icra edildiği görülmektedir¹³⁵.

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi; Cezâyir-i Bahr-i Sefid'de Başmüdürlük, Midilli, Sakız, Rodos ve Limni'de ise müdürlükler şeklinde örgütlenmiştir. Nizamname çerçevesinde kaçak imbik ve kazanıyla ilgili tespit edilebilen ilk vaka 1898'de İlya Veled-i Yako Atnaş Efendi hakkında cereyan etmiştir. Rodos Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü'ne bağlı olan İstanköy Düyûn-ı Umûmîyye Memurluğu'ndan Mustafa Efendi'nin şikâyeti üzerine dava süreci başlamıştır. Mührün söküldüğüne dair tespit mağazada Kâtip Şükrü Efendi tarafından yapılmıştır. İstanköy Meclis-i İdare Mahkemesi'nde yapılan yargılama neticesinde 15 Ağustos 1898'da Atnaş Efendi suçlu bulunarak 4 Osmanlı lirasının tahsil edilmesini kararlaştırmıştır. Atnaş Efendi, 22 Ağustos 1898'de temyiz yoluna giderek davanın 2 Eylül 1898'de Cezâyir-i Bahr-i Sefid Meclis-i İdare Mahkemesi'nde başlamasını sağlamıştır. Atnaş Efendi, kolcu Ömer Efendi'nin ifadesine başvurulmasını istemiştir. Ömer Efendi ifadesinde Ahmet Efendi ve Ali Efendi ile birlikte mağazaya geldiğini Şükrü Efendi'nin yalnız başına mağazanın içine girip mühürsüz

¹³⁴ BOA. BEO. 4079/305862.

¹³⁵ BOA. BEO. 4079/305862.

imbiği dışarı çıkardığını aktarmıştır. Atnaş Efendi, Ömer Efendi'nin ifadesini gerekçe göstererek mührün Şükrü Efendi tarafından içeride söküldüğünü belirterek alınan kararın iptal edilmesini istemiştir. Ahmet Efendi ise bu iddiaların asılsız olduğunu belirtmiştir. Yapılan yargılamalar ve alınan ifadeler neticesinde 19 Aralık 1898'de mührü sökülmüş olan imbiğin Atnaş Efendi'nin mağazasında bulunmuş olmasına rağmen Şükrü Efendi'nin yanında şahidin bulunmamasından dolayı mührün kim tarafından söküldüğünün tam anlamıyla tespit edilememiş olmasından dolayı 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesi kararı iptal edilerek mahkeme ile zaptiye masrafları olan 110 kuruşun Memurluktan tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Kolcu Ömer Efendi'nin ifadeler daha önceki mahkemede alına kararın iptal edilmesini sağlamıştır¹³⁶.

İstanköy Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu tarafından imbiğin mührünün sökülmesinden dolayı hakkında dava süreci başlatılan bir diğer isim Papa Nikola Veled-i Hartofili Efendi¹³⁷ olmuştur¹³⁸. Memurluk Hacı Mustafa aracılığıyla İstanköy Meclis-i İdare Mahkemesi'ne 4 Haziran 1898'de başvuruda bulunarak Hartofili Efendi'nin kaçak imbiğin ile kazan bulundurduğu ve kaçak rakı üretimi yaptığını iddia etmiştir. Memurluk, 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesini ve imbiğin ile kazanın müsadere edilmesini istemiştir. Ayrıca kaçak olarak üretilen 70 kıyye rakının iki katı olan vergi tutarı 200 kuruşun da tahsil edilmesini talep etmiştir¹³⁹. Mahkeme 19 Temmuz 1898'de başlamıştır. Mahkeme heyeti Kaymakam Mehmet Rifat Bey, Naip Ahmet Şevket Efendi, Müftü Rifat Efendi, Metropolit vekili Kostantin Efendi, Mal Müdürü Sadık Efendi, Tahrirat Kâtibi Hakkı Bey, Azalardan Süleyman Efendi, Mustafa Efendi ve Atnaş Efendi'den oluşmaktadır. Hacı Mustafa Efendi'nin¹⁴⁰, kolcu Ömer Efendi'nin ve Hartofili Efendi'nin ifadelerine başvurulmuştur¹⁴¹.

¹³⁶ BOA. ŞD. 2357/4.

¹³⁷ Osmanlı tebaası olup 38 yaşındadır. İstanköy kazasının Kardaman köyü ahalisindendir. Bkz. BOA. ŞD. 2727/10.

¹³⁸ BOA. BEO. 1731/129811.

¹³⁹ BOA. DH. MKT. 2551/128.

¹⁴⁰ 35 yaşında olup İstanköy ahalisindendir. İstanköy Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu görevlisidir. Bkz. BOA. ŞD. 2727/10.

¹⁴¹ BOA. ŞD. 2357/5.

Hartofilî Efendi, ifadesinde imbiği satın aldıktan sonra gerekli işlemler için Memurluğa başvurduğunu, işlemler için kolcu Ömer Efendi'nin gönderildiğini, muayene işlemleri yapıldıktan sonra imbik ve kazan için 2 mecrediye ile 40 para vergi ödediğini, imbik ve kazan mührünün kolcu Ömer Efendi tarafından o esnada söküldüğünü ancak buna dair kayıt evrakının daha sonra verileceğinin söylendiğini ve Memurluğun görevlisi Mustafa Efendi'nin bu gelişmelere şahit olduğunu 37 yaşında olan tercüman Dimitri Efendi aracılığıyla aktarmıştır. Alınan ifadeler neticesinde 19 Temmuz 1898'de mahkeme heyeti Hartofilî Efendi'nin beraatine karar vermiştir. Memurluk, alınan karara Mustafa aracılığıyla 2 Ağustos 1898'de itiraz etmiştir. İtiraz üzerine 19 Aralık 1898'de Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'nde istinaf süreci başlatılmıştır. Yapılan yargılamalar ve alınan ifadelerle İstanköy Meclis-i İdare Mahkemesi ile Cezayir-i Bahr-i Sefid Meclis-i İdaresi Mahkemesi'nde tutulan kayıtlar incelendikten sonra daha önce alınan karar aynen onaylanmıştır. Bu kararın alınmasında vergi borcunun ödendiğine dair kayıtların tespit edilmiş olması etkili olmuştur. İmbik ile kazan Hartofilî Efendi'ye iade edilmiş, mahkeme masrafları için 110 kuruş Memurluktan tahsil edilmiştir¹⁴². 16 Mart 1903'te Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliğinden Şûrâ-yı Devlet'e iletilen telgrafta mahkeme masraflarının Hartofilî Efendi'den tahsil edildiği belirtilmiştir¹⁴³.

Cezayir-i Bahr-i Sefid Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi'ne bağlı olan Sakız Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü Dimitri Mihal Efendi¹⁴⁴ hakkında imbik meselesinden dolayı muhakeme sürecinin başlatılması için girişimde bulunmuştur. Mihal Efendi'nin hanesinde 23 Ekim 1893'te yapılan denetimler sırasında kayıtlara işlenmemiş ve mührü sökülmüş bir adet imbik tespit edilmiştir. Sakız Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü, memur Hasan Efendi ile Dava Vekili İbrahim Efendi aracılığıyla Mihal Efendi hakkında muhakeme sürecinin başlatılması için 30 Ekim 1894'te başvuruda bulunulmuştur. Muhakeme süreci Sakız Meclis-i İdare Mahkemesi'nde başlamıştır. Mahkemede Mihal Efendi, imbiğin kendisine ait olmadığını belirtmiştir. Akrabası olan Giryankokat Hatunun evinin harap olmasından dolayı imbik ve kazanının kendisine verdiğini ve

¹⁴² BOA. ŞD. 2357/5.

¹⁴³ BOA. ŞD. 2727/10.

¹⁴⁴ Sakız'ın Kanarahtı köyü ahalisindendir. Meyhanecilik ile uğraşmaktadır. Bkz. BOA. ŞD. 2353/22.

o da dükkanında muhafaza ettiği ifade etmiştir. Üstelik imbiğin çamaşır suyu damıtmak için üretildiğinden dolayı Müdürlükten izin alınmasına ihtiyaç duyulmadığını aktarmıştır. 1 Ağustos 1894'te muhtarı Yorgi Efendi'nin¹⁴⁵ ifadesi alınmıştır. Yapılan yargılamalar neticesinde Müdürlüğün talepleri reddedilerek müsadere edilen imbik Mihal Efendi'ye geri verilmiş, mahkeme masrafları için 60 kuruşun Müdürlükten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar temyiz edilerek 15 Temmuz 1895'te temyiz davasına pazartesi günü başlanmıştır¹⁴⁶.

Müdürlük adına Dava Vekili İbrahim Efendi ve Mehmet Hamdi Efendi katılmıştır. Davacı ile davalıların ifadeleri alındıktan sonra muhtar dinlenmiştir. Muhtar idare memurlarıyla eve gittiğini, imbik ile kazanın evin alt katında toz içerisinde olduğunu, rakı üretilmediğini, kazan ve imbik mühürlerinin sağlam olduğunu kendi gözüyle gördüğünü belirtmiştir. Mahkeme Heyeti alınan ifadelerden sonra kazan ile imbikte incelemelerde bulunmuştur. Kazanın içerisinde birkaç deliğin olduğunu, uzun süre kullanılmadığını ve çürümelerin başladığını tespit etmiştir. Netice olarak 22 Temmuz 1895'te Müdürlüğün talebi reddedilerek Mihal Efendi beraat ettirilmiştir. Kazan ve imbik Mihal Efendi'ye verilmiştir. Mahkeme masrafları olan 60 kuruşun Müdürlükten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Karar 3 Aralık 1895'te Sakız Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü Dava Vekili Mehmet Hamdi Efendi'ye iletilmiştir¹⁴⁷.

Sonuç

Müskirât Resm-i Mîrîsi Nizamnamesi'nin son hali 3 Eylül 1888 tarihinde düzenlenmiştir. Bu nizamname Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin mali çıkarlarını koruma amacı doğrultusunda, özellikle imbik ve kazan kaçakçılığıyla mücadeleye yönelik önemli düzenlemeler içermektedir. Yürütülen çalışma kapsamında yapılan incelemeler neticesinde, söz konusu nizamnamenin sadece mali denetimi sağlamaya yönelik bir araç değil, aynı zamanda Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin gelir kaynaklarını güvence altına almayı hedefleyen disiplin edici bir mekanizma ve devletin taşrada otorite tesis etme çabasının hukuki bir tezahürü olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu otoritenin tesisi amacıyla nizamname

¹⁴⁵ 50 yaşında olup 1893'te Kanarahtı köyünde muhtarlık yapmıştır. Bkz. BOA. ŞD. 2353/22.

¹⁴⁶ BOA. ŞD. 2353/22.

¹⁴⁷ BOA. ŞD. 2353/22.

Ankara, Konya, Kastamonu, Cezâyir-i Bahr-i Sefid ve Ma'mûretü'l-Azîz vilayetlerinin yanı sıra Yozgat, Kayseri, Çorum, Tokat, Harput, Antalya, İzmit ve Sakız sancakları ile Nevşehir, Sungurlu, Ilgın, Karaman, Arapsun, Harput, Arapgir, Adapazarı, İstanköy ve İskenderun gibi kazalarda etkin bir şekilde uygulanmıştır. Hükümlerin tatbiki sırasında mahallî düzeyde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Nizamname, kaçak müskirât üretiminin önüne geçmek amacıyla kaçak imbiklerin müsadere edilmesini, kaçakçılara para cezası verilmesini ve kaçakçılık faaliyetine karışan şahısların yerel mahkemelerde yargılanmalarını öngörmektedir.

Yerel mahkemelerde alınan kararın temyiz edilmesi halinde ise Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi devreye girmiştir. Yapılan yargılamalar neticesinde imbiğin müsadere edilmesinin yanı sıra her bir kaçak imbik için 4 Osmanlı lirasının ceza parası olarak tahsil edilmesinin nizamname hükümlerinde eklenmiş olması, bu düzenlemenin caydırıcılık yönünü de ortaya koymaktadır. Zira çalışma kapsamında kaçak üretimde kullanılan imbik ve kazanların müsadere edilerek ilgili idareye teslim edildiği ve her bir imbik için 4 Osmanlı lirası cezanın tahsil edildiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi'nin, kaçak üretimle mücadelenin hukuki ve idari altyapısını oluşturduğu, Osmanlı maliyesinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir araç olduğu, imbik kaçakçılığıyla mücadelede hem idari hem de hukuki düzeyde işlevsel bir yapı sunduğu ve aynı zamanda merkezî otoritenin taşradaki mali denetim mekanizmasını güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Netice olarak 36 davanın yaşandığı bu süreçte 14 mahkeme idare lehine, 22 mahkeme ise aleyhine sonuçlanmıştır. Bu sonuçlara göre 23 imbik ve kazan kaçak olarak idare tarafından müsadere edilirken 27 imbik ve kazan mahkeme kararıyla sahiplerine iade edilmiştir. İdare kazanmış olduğu davalardan toplamda 104 Osmanlı lirasını para cezası ve 190 kuruşu kaçak alkol üretim vergisi olarak tahsil ederken 2.140 kuruşu ise kaybetmiş olduğu mahkemelerin masrafları için mahkemenin kararı üzerine ödemiştir. Dava ettikleri üreticilerin kaybetmiş oldukları davalarda mahkeme masrafları için ödemiş oldukları tutar ise 410 kuruştur. İcra edildiği tespit edilebilen 36 dava sürecinde de idare davacı durumundayken üreticiler ise davalıydı. İdare'nin kaybettiği davaların temel gerekçesi imbik mühürlerinin sahipleri tarafından söküldüğüne dair delilleri ispat edememiş olmasıdır. Üreticilerin kaybetmiş olduğu

davaların nedenleri ise İdare'den izinsiz imbik mühürlerinin sökülmesi olması veya imbiklerin İdare'ye kaydedilmemiş olması olarak tespit edilmiştir.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı 'Âli Evrak Odası (BEO): 258/19317, 336/25126, 1731/129811, 1803/135215, 1811/135787, 1822/136591, 1887/141453, 1897/142244, 1954/146531, 2126/159450, 2889/216652, 4079/305862, 4310/323182.

Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT): 117/30, 171/98, 193/58, 465/47, 478/7, 513/20, 550/90, 563/82, 589/14, 662/24, 751/33, 820/55, 1010/6, 1112/64, 1122/27, 1256/38, 1549/43, 1579/116, 2012/88, 2135/109, 2265/141, 2273/129, 2274/107, 2522/91, 2551/128, 2564/9, 2649/79, 2652/93.

Dâhiliye-İdare (DH.İD): 54/21, 70/16.

Dâhiliye-Muhaberat-ı Umûmiye İdaresi (DH. MUI): 80/48.

Dâhiliye-Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi (DH. SN. THR): 72/77.

İrade-Orman ve Maadin (İ. OM): 7/39.

İrade-Meclis-i Mahsusa (İ. MMS): 100/4235.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV): 33/12, 35/28.

Şûrâ-yî Devlet (ŞD): 317/49, 404/84, 483/4, 1340/29, 1341/21, 1346/7, 1351/9, 1351/26, 1357/8, 1357/13, 1360/16, 1475/15, 1481/8, 1481/9, 1654/4, 1746/4, 1752/22, 1754/7, 1755/8, 1759/12, 1793/22, 1805/15, 1809/13, 1814/10, 1819/4, 2338/138, 2353/22, 2357/4, 2357/5, 2472/14, 2535/11, 2727/10, 2742/35, 2774/57.

Kitap ve Makaleler

Armağan, Mustafa, *İslam ve Bilim Tartışmaları*, İstanbul 2018.

Arslan, Fatih, "Alkol Tüketiminin Osmanlı Kamusal Hayatında Yarattığı Sorunlar: İkinci Meşrutiyet Dönemi ve Sonrasından Örnekler", *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/2, (2021), s. 478-497.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2010.

Bayat, Ali Haydar, *Tip Tarihi*, İstanbul 2016.

Çakmak, Osman, "Cabir Bin Hayyan'ın Bilimsel Düşünceye ve Kimyasal Teknolojilere Katkıları", 3. *Rumeli Sürdürülebilir Çevre İçin Enerji ve Tasarım Sempozyumu*, İstanbul, 2-3 Şubat 2023, s. 1-9.

Çelebi, Ercan, "Men-i Müskirat Kanunu'nun Kabulü ve Uygulanması: Kastamonu Örneği (1920-1923)", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 62 (2023), 185-204.

Dağ, Mustafa, Tanık, İbrahim Halil, "Osmanlı Reji İdaresi Çatısı Altında Hak Arayış Mücadelesi: Kasapyan Nazmi Efendi'nin Zimmet Meselesi (1904-1910)", *DTCF Dergisi*, 64/1, (2024), s. 161-196.

Dağ, Mustafa, Tanık, İbrahim Halil, "Osmanlı Taşrasında Bir Memurun Hukuk Mücadelesi, Yabanabad Reji Memuru Zekeriya Sırrı Efendi Davası", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24/45, (2023), s. 781-804.

Demirel, Serhat, *Türkçe Telaffuz Sözlüğü*, İstanbul 2021.

Elmacı, İrfan, "Simyadan Kimyaya Osmanlı İmparatorluğunda Teknoloji", *Osmanlı Bilim Araştırmaları Dergisi*, XIX/2, (2018), s. 265-287.

Erçin, Abdülkadir, "Kuruluşundan II. Meşrutiyet'e Kastamonu Vilayeti'nde Duyun-ı Umumiye İdaresi (1882-1908)". *Karadeniz Araştırmaları*. XXI/81, (2024), s. 258-279.

Erdöl, Cevdet, *İçki Beliyyesi ve Kurtulmaların Çareleri*, Ankara 2023.

Gürel, Osman, *Kimya Tarihi*, Ankara 2021.

Hacıoğlu, Gülnar, *Alkol Kullanımı Kişilik ve Zekâ Üzerine Etkisi ve Alkoliklerin İşledikleri Suçlar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

İnce, Erdal, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Müskirat ve Müskirat Satan Yabancı Esnafa İzin Verilmesi", *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, II/5, (2019), s. 411-430.

Kazgan, Haydar, "Osmanlı İmparatorluğunda Tütün Tekeli", *Ekonomi Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul, 1984, s. 1047-1053.

Kuş, Sebahattin, *Dünyada ve Türkiye'de Alkol Kontrolü Politikaları*, Ankara 2011.

Müderrişoğlu, Alptekin, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara, 2013.

Noviçev, A. D., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yarı Sömürgeleşmesi*, Çev. Nabi Dinçer, İstanbul, 1979.

Özkan, Âdem, *Bilim Tarihinde Ezber Bozan Prof. Dr. Fuat Sezgin'le Birlikte*, İstanbul, 2019.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul, 1993.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul, 1971.

Sarıoğlu, Tarık, "Müskirat Nizamnameleri'ne Göre Meyhanelerin Kapatılması ve II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Uygulamaları", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 5/9, (2022), s. 149-178.

Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul, 1986.

Sezgin, Fuat, *İslam'da Bilim ve Teknik*, İstanbul 2008.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Fransevi*, İstanbul, 1883.

Temir, Hakan, “İslam Teknoloji Tarihi”, *Tekerrürden Tefekküre Tarih*, Edi. Mefail Hızlı, İstanbul, 2021, s. 413-430.

Topuz, Ercüment, “Son Dönem Osmanlı Dünyasında İçtimai İmtizaca ve İdari İnişiyatife Bir Engel: Müskirat Müptelaları”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, (2020), s. 51-65.

Türkoğlu, Ömer, “Mühür Yiyen Fareler ya da Ankaralının Rakı ile Sınarı”, *Kebikeç Dergisi*, 38, (2014), s. 227-240.

Üçüncü, Uğur, *Millî Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi: Men-i Müskirat (İçki Yasağı) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları*, İstanbul 2012.

Yılmaz, İrfan, *Yitik Hazinenin Kâşifi Fuat Sezgin*, İstanbul 2009.

Yurtsever, Cezmi Zeki, *Kadirli Tarihi (Kadirli Türkmenlerinin Soy, Kültür ve Ekonomik Bünyesinin Tarih Felsefesi Metoduyla İncelenmesi)*, İstanbul, 2010.

Extended Abstract

Topic and Purpose of the Study: The subject of this study is the fight against alembic smuggling, which was carried out under the regulation enacted on September 3, 1888, known as the *Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi*, aimed at eliminating the illegality in alcoholic beverages, one of the primary sources of revenue for the *Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi* (Public Debt Administration). The main objective of the study is to examine the role of the regulation in the fight against alembic and still smuggling and to assess the applicability of its provisions. In particular, the study aims to identify the challenges encountered during the implementation of the regulation, the penalties imposed on the captured illegal producers, and the fate of the seized alembics and stills.

Methodology and Scope of the Study: The study, prepared using a qualitative research method, has been structured in accordance with content analysis. The branches of the *Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi* where examples of the application of the regulation were identified are discussed under separate headings. The study focuses on the content of the regulation, developments related to amendments in the regulation, and the regions where its provisions were applied. The regulation was applied in various provinces and districts, including Ankara, Konya, Kastamonu, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, Ma'mûretü'l-Azîz, as well as the sancaks (districts) of Yozgat, Kayseri, Çorum, Tokat, Harput, Antalya, İzmit, Sakız, and others between the years 1888 and 1917. Therefore, the geographical scope of the study is limited to these regions. The topic is limited to alembic and still smuggling, while the time frame is defined as between 1887 and 1917.

Sources of the Research: Examples of the implementation of the provisions of the regulation between 1888 and 1917, which was in force across the empire, were examined through archival documents and research and review publications.

Findings: The object known as "El-İmbik," "El-Alembik," "Alembic," or "Arab İmbik" was invented by Jâbir ibn Hayyân. Initially, the alembic was used for experimental processes in chemistry laboratories. Over time, various types of alembics were employed, including the horned alembic, furnace alembic, blind alembic, beaked alembic, double alembic, inclined or angular-necked alembic, base alembic, rounded-bottomed horned alembic, clay-coated round alembic, and the cap-like horned alembic. Historically, the alembic has been used in health sectors, chemistry laboratories, alcohol production, bleach production, and rose oil distillation. However, the alembic became a subject of significant attention in the Ottoman agenda due to its role in the illegal production of

spirits, particularly after the administration of the public debt (Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi) took control over the production of alcoholic beverages.

After the administration of spirits production was transferred to the public debt management, the fight against illegal activities was carried out within the framework of a regulation prepared on August 14, 1861. On October 24, 1864, a regulation consisting of 25 articles was issued following the establishment of the administration, which was later amended on May 18, 1884. Finally, on September 3, 1888, the "Müskirât Resm-i Mîrî Nizamnamesi" was amended with an appendix to set the principles concerning illegal alembics and stills. The amendments included six articles. The administration, based on these new provisions, conducted its fight against alembic smuggling. These regulations required producers to obtain permission from the administration for spirits production. If this obligation was not fulfilled, the produced spirits and the materials used were deemed illegal. In this case, illegal spirits and alembics, along with stills, were confiscated, and a tax of four Ottoman liras was levied for each alembic, while the tax for the illegal spirits was twice as much.

The regulations determining the principles of the administration's fight against alembic smuggling were applied in several provinces and districts, including Ankara, Konya, Kastamonu, Cezair-i Bahr-i Sefid, Ma'mûretü'l-Azîz, as well as Yozgat, Kayseri, Çorum, Tokat, Harput, Antalya, İzmit, Sakız, and others. It was found that there were a total of 11 cases related to alembic smuggling in the regions under the jurisdiction of the Ankara Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi. Out of these, four cases occurred in Ankara city center, five in Yozgat, one in Çorum, and one in Kayseri. Of these cases, three were ruled in favor of the administration, while eight were ruled against it. As a result of the administration's favorable cases, a fine of 12 Ottoman liras and 50 kuruş in court fees were collected. In the eight cases ruled against the administration, a total of 860 kuruş in court fees were paid by the administration.

Under the Sivas Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi, the Tokat Düyûn-ı Umûmîyye Müdürlüğü handled five cases of alembic smuggling. Of these, two were ruled against the Directorate, and three were ruled in its favor. As a result of the favorable rulings, the Directorate collected 12 Ottoman liras along with 300 kuruş in court fees, while it paid 200 kuruş in court fees for the cases it lost. The Konya Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi handled a total of nine smuggling cases under the regulation. Five cases occurred in Konya city center, three in Niğde, and one in Antalya (Teke) district. Three of the cases were decided in favor of the administration, and six against it. In the favorable cases, the administration collected 12 Ottoman liras as a fine, but it also paid 600 kuruş in court fees for the cases lost. The Kastamonu Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi dealt with one smuggling case in Kastamonu city center. In the case, six illegal alembics were

confiscated, and a fine of 24 Ottoman liras was imposed, along with 60 kuruş in court fees. Ma'mûretü'l-Azîz Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi dealt with four smuggling cases, of which three were decided in its favor, while one was decided against it. In the favorable cases, the Directorate collected 12 Ottoman liras in fines and 190 kuruş in illegal alcohol production taxes. İzmit Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi handled one favorable smuggling case, collecting 32 Ottoman liras in fines for the use of eight illegal alembics. In Halep, the Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi handled two smuggling cases, both of which resulted in rulings against the administration, and 200 kuruş in court fees were paid. Lastly, Cezâyir-i Bahr-i Sefid Düyûn-ı Umûmîyye İdaresi filed three cases, all of which were lost, and a total of 280 kuruş was paid in court fees.

As a result, 36 cases were observed, with 14 favorable decisions for the administration and 22 against. In these cases, 23 alembics and stills were confiscated by the administration, while 27 were returned to their owners by court decision. The administration collected a total of 104 Ottoman liras in fines and 190 kuruş in illegal alcohol production taxes from the favorable cases, while it paid 2,140 kuruş in court fees for the lost cases. The manufacturers who lost their cases paid 410 kuruş in court fees. In all 36 cases, the administration was the plaintiff, and the producers were the defendants. The reason for the administration losing its cases was the inability to prove that the seals of the alembics had been removed by their owners. The reason for the producers losing their cases was the unauthorized removal of the alembic seals or the failure to register the alembics with the administration.